

Національний університет водного господарства та природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра менеджменту та публічного врядування

*Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи*

бакалавр
(рівень вищої освіти)
на тему:

**ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ШКІЛЬНОГО
ПІДПРИЄМНИЦТВА В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ РІВНЕНСЬКОЇ
ОБЛАСТІ**

Виконала: студентка 4 курсу, групи ПУА-41
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
освітньої програми
«Публічне управління та
адміністрування»

Костюк Анна Віталіївна

Керівник: к.е.н., доцент кафедри
менеджменту та публічного
врядування

Антонова Світлана Євгеніївна

Рецензент: професор кафедри менеджменту
та поведінкової економіки
Донецького національного
університету імені Василя Стуса,
д.е.н

Якимова Наталія Сергіївна

Рівне – 2026

Форма № Н-9.01

Національний університет водного господарства
та природокористування

(повне найменування вищого навчального закладу)

Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту

Кафедра менеджменту та публічного врядування

Рівень вищої освіти бакалавр

Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри
менеджменту та публічного
врядування

_____ (Л.Х. Тихончук)
“__” _____ 2026 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Костюк Анни Віталіївни
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ШКІЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Керівник роботи: к.е.н., доцент Антонова С.Є.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від “06” травня 2026 року С № 511.

2. Строк подання студентом роботи «22» червня» 2026 року

3. Вихідні дані до роботи: нормативно-правові акти, розпорядження органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, статистичні дані Державної служби статистики, підручники, посібники, монографії, періодичні видання.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Теоретико-методологічні основи соціального шкільного підприємництва, 2. Дослідження передумов та потенціалу впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області, 3. Напрями та механізми розвитку соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) 1. Теоретичні засади соціального шкільного підприємництва, 2. Результати дослідження рівня обізнаності та готовності громад до розвитку соціального шкільного підприємництва, 3. Ресурсний потенціал, бар'єри та

можливості розвитку соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області, 4. Організаційна модель впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальній громаді, 5. Практичні результати та перспективи розвитку соціального шкільного підприємництва на прикладі Хабу розвитку СШП МЦ «Кенеберг»

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання «18» травня 2026 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів	Примітка
1.	Вступ Розділ 1. Теоретичний розділ	18.05.2026-24.05.2026	
2.	Розділ 2. Аналітичний розділ	25.05.2026-07.06.2026	
3.	Розділ 3. Проектування, обґрунтування, оптимальні рішення, їх впровадження	08.06.2026-14.06.2026	
4.	Перевірка випускної кваліфікаційної роботи на наявність текстових збігів, оформлення презентації, документів та підготовка до захисту	15.06.2026-21.06.2026	

Студент (ка)

_____ А.В. Костюк
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник бакалаврської роботи

_____ С.Є. Антонова
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗАЯВА
щодо самостійності виконання випускної кваліфікаційної роботи

Я, Костюк Анна Віталіївна, студентка 4 курсу, групи ПУА-41 ННІ економіки та менеджменту

ЗАЯВЛЯЮ:

моя випускна кваліфікаційна робота на тему «ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ШКІЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ», яка надається в екзаменаційну комісію із захисту кваліфікаційних робіт зі спеціальності «Публічне управління та адміністрування» для захисту, виконана самостійно і не містить плагіату.

Всі запозичення з друкованих та електронних джерел, у тому числі із захищених раніше випускових кваліфікаційних робіт мають відповідні посилання.

Я не використовував(ла) шахрайські методи маніпуляції з текстом (заміна букв, інтервали, мікропробіли, білі знаки, парафрази та ін.).

Інструменти штучного інтелекту використовував(ла) без порушення академічної доброчесності.

Я ознайомлений(а) з чинним Порядком перевірки навчальних, кваліфікаційних, навчально-методичних та наукових робіт на наявність ознак академічного плагіату в НУВГП та Положенням про академічну доброчесність в НУВГП, за яким виявлення плагіату є підставою для відмови в допуску моєї роботи до захисту та застосування відповідних санкцій (академічної відповідальності).

_____2026

АКТ
перевірки випускної кваліфікаційної роботи
автора Костюк Анни Віталіївни
на рівень запозичень та можливих маніпуляцій з текстом

Відповідно до даних системи StrikePlagiarism файл «Anna Kostiuk_Perspektyvy vprovadzhennya sotsialnoho shkilnoho pidpryyemnytstva v terytorialnykh hromadakh Rivnenskoї oblasti».doc.»містить:

1,5% коефіцієнта подібності; 0,86% коефіцієнта цитованості;
0 замієних букв; 0 інтервалів; 5 мікропробілів; 55 білих знаків;
_____ % ймовірність використання ІІІ.

За результатами перевірки засвідчую, що:
автор кваліфікаційної роботи Костюк Анни Віталіївни:
– самостійно виконав(ла) кваліфікаційну роботу;
– коректно посилався(лась) на використані інформаційні джерела;
– в роботі відсутні ознаки академічної недоброчесності.

Керівник кваліфікаційної роботи _____ С.Є. Антонова
(підпис)

Метадані

ДОКУМЕНТ

Заголовок

Anna Kostiuk_Perspektyvy vprovadzheniya sotsialnoho shkilnoho pidpryyemnytstva v terytorialnykh hromadakh Rivnenskoï oblasti.docx

Автор

Костюк Анна Віталіївна

Науковий керівник / Експерт

Костюк Анна Віталіївна

ІД документа

334359235

ОРГАНІЗАЦІЯ

Назва організації

National University of Water and Environmental Engineering

підрозділ

National University of Water and Environmental Engineering

ЗВІТ

Дата звіту

2026-06-18

Дата редагування

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

1.5%

1.5%

КП 1

14454

Кількість слів

0.86%

0.86%

КЦ

125704

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв

0

Інтервали

0

Мікропробіли

5

Білі знаки

55

Парафрази (SmartMarks)

6

Джерела

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

#	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
---	--	---

ЗМІСТ

	Стор.
Вступ	8
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО ШКІЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	12
1.1. Соціальне підприємництво та соціальне шкільне підприємництво: сутність, принципи та роль у розвитку територіальних громад	12
1.2. Нормативно-правові та організаційні засади розвитку соціального шкільного підприємництва в Україні	21
1.3. Український та міжнародний досвід впровадження соціального шкільного підприємництва	27
Висновки до розділу 1	33
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕДУМОВ ТА ПОТЕНЦІАЛУ ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ШКІЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	36
2.1. Рівень обізнаності мешканців територіальних громад щодо соціального та соціального шкільного підприємництва	36
2.2. Готовність територіальних громад до підтримки та розвитку соціального шкільного підприємництва	40
2.3. Ресурсний потенціал, бар'єри та перспективи впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області	45
Висновки до розділу 2	54
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ТА МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ШКІЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	58
3.1. Організаційна модель впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальній громаді	58
3.2. Перспективи ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування, закладів освіти, громадських організацій та молодіжних центрів у підтримці соціального шкільного підприємництва	64
3.3. Практичні рекомендації щодо розвитку та масштабування соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області	67
Висновки до розділу 3	72
ВИСНОВКИ	74
Список використаних джерел	77

ВСТУП

В умовах децентралізації, реформування системи освіти та необхідності повоєнного відновлення України особливого значення набуває пошук ефективних інструментів розвитку молоді, формування в неї підприємницького мислення, соціальної відповідальності та активної громадянської позиції. Територіальні громади дедалі більше потребують нових підходів до залучення учнівської молоді до вирішення локальних соціальних проблем, створення власних ініціатив та набуття практичного досвіду, який сприятиме їхній професійній самореалізації та усвідомленій участі в житті громади.

Одним із таких інструментів є соціальне шкільне підприємництво, яке поєднує освітню, соціальну та економічну складові. Його сутність полягає у створенні учнівських ініціатив або підприємств, що функціонують за принципами підприємницької діяльності та спрямовують отриманий прибуток на розв'язання соціально значущих проблем школи або громади. Такий підхід забезпечує практичне засвоєння знань, розвиток ключових компетентностей та формування відповідального ставлення до суспільних викликів.

Актуальність розвитку соціального шкільного підприємництва підтверджується положеннями концепції Нової української школи, яка визначає ініціативність і підприємливість серед ключових компетентностей сучасного випускника. Участь учнів у реалізації соціальних підприємницьких ініціатив сприяє розвитку критичного мислення, фінансової грамотності, комунікаційних навичок, уміння працювати в команді та приймати рішення в умовах невизначеності.

Для територіальних громад соціальне шкільне підприємництво може стати ефективним механізмом профорієнтації молоді, розвитку місцевого лідерства, посилення соціальної згуртованості та формування

відповідального покоління, здатного створювати позитивні зміни. Воно також відкриває можливості для конструктивної взаємодії між закладами освіти, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, бізнесом та батьківською спільнотою.

Практичний досвід ГО «Агенція розвитку громад «Інтонація ЗМІН»», Молодіжного інтеграційного центру «Кенеберг» та освітньої програми English Club G&B свідчить про високий потенціал поєднання неформальної освіти, волонтерства, проєктної діяльності та соціального підприємництва для розвитку учнівської молоді. У межах діяльності центру створено Хаб соціального шкільного підприємництва, який забезпечує навчання підлітків основам командної роботи, проєктного менеджменту, маркетингу, фінансового планування та реалізації власних ініціатив.

Теоретичні засади соціального підприємництва досліджували такі зарубіжні вчені, як Gregory Dees, J. Austin, S. Zahra, J. Thompson. Серед українських науковців значний внесок у дослідження цієї тематики зробили Олена Кіреєва, Леся Костецька, Наталія Березяк та інші. Водночас питання впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах України, зокрема на рівні конкретного регіону, досліджене недостатньо.

Недостатня розробленість практичних механізмів впровадження соціального шкільного підприємництва, потреба в оцінці готовності територіальних громад та необхідність формування рекомендацій для органів місцевого самоврядування, закладів освіти та громадських організацій зумовили вибір теми бакалаврської роботи: «Перспективи впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області».

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні сутності соціального шкільного підприємництва, оцінці готовності територіальних громад Рівненської області до його впровадження та розробленні практичних рекомендацій щодо розвитку цієї моделі в закладах освіти.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до визначення сутності соціального підприємництва та його ролі у розвитку територіальних громад, зміст, принципи та освітній потенціал соціального шкільного підприємництва.
2. Дослідити нормативно-правові та організаційні засади розвитку соціального шкільного підприємництва в Україні.
3. Узагальнити український і міжнародний досвід реалізації моделей соціального шкільного підприємництва.
4. Проаналізувати рівень обізнаності мешканців територіальних громад щодо соціального та соціального шкільного підприємництва.
5. Провести емпіричне дослідження готовності учнів, педагогів та представників органів місцевого самоврядування до впровадження соціального шкільного підприємництва.
6. Визначити основні бар'єри та можливості розвитку соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області.
7. Розробити організаційну модель та практичні рекомендації щодо впровадження соціального шкільного підприємництва в закладах освіти громад.
8. Визначити перспективи ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування, закладів освіти, громадських організацій та молодіжних центрів у підтримці соціального шкільного підприємництва.
9. Розробити практичні рекомендації щодо розвитку та масштабування соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області.

Об'єктом дослідження є процес розвитку соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах.

Предметом дослідження є теоретичні, організаційні та практичні засади впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області.

Методи дослідження. Для досягнення мети та виконання поставлених завдань використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: аналіз, синтез, узагальнення та систематизацію – для опрацювання наукових джерел; порівняльний метод – для вивчення українського та міжнародного досвіду; анкетування – для збору первинної інформації від учнів, педагогів та представників органів місцевого самоврядування; статистичний аналіз і графічне представлення даних – для інтерпретації результатів дослідження.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання запропонованих рекомендацій органами місцевого самоврядування, закладами загальної середньої освіти, громадськими організаціями та молодіжними центрами для впровадження соціального шкільного підприємництва як інструменту розвитку молоді та територіальних громад.

Апробація результатів дослідження. Окремі положення та практичні підходи, викладені в роботі, апробовано в діяльності ГО «Агенція розвитку громад «Інтонія ЗМІН»», Молодіжного інтеграційного центру «Кенеберг», а також під час проведення тренінгів, консультацій та менторського супроводу шкільних команд у межах програм розвитку соціального шкільного підприємництва.

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний текст роботи містить теоретичне обґрунтування досліджуваної проблеми, результати емпіричного дослідження та практичні рекомендації щодо впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО ШКІЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

1.1. Соціальне підприємництво та соціальне шкільне підприємництво: сутність, принципи та роль у розвитку територіальних громад

У сучасних умовах суспільних трансформацій особливої актуальності набуває пошук ефективних механізмів вирішення соціальних проблем та забезпечення сталого розвитку територіальних громад. Одним із таких механізмів є соціальне підприємництво, яке поєднує інструменти підприємницької діяльності із соціальною місією та спрямоване на створення суспільної цінності. На відміну від традиційного бізнесу, головною метою соціального підприємництва є не максимізація прибутку, а досягнення позитивних соціальних змін шляхом застосування ринкових механізмів [1].

Поняття соціального підприємництва активно досліджується зарубіжними та вітчизняними науковцями. Зокрема, Дж. Діз визначає соціальне підприємництво як процес створення та підтримки соціальної цінності шляхом постійного пошуку нових можливостей, інноваційності та відповідальності перед суспільством [1]. На думку Дж. Остіна, Г. Стівенсона та Дж. Вей-Скіллерн, соціальне підприємництво поєднує характеристики комерційної та неприбуткової діяльності, використовуючи підприємницькі підходи для вирішення суспільно значущих проблем [2].

Соціальні підприємці орієнтуються на досягнення довгострокового соціального ефекту, використовуючи інноваційні підходи до розв'язання проблем, які не можуть бути повністю вирішені державою або благодійними організаціями. На відміну від традиційного бізнесу, де прибуток є кінцевою метою діяльності, у соціальному підприємстві він виступає інструментом забезпечення фінансової стійкості та розвитку соціальної місії [3].

Аналіз наукових підходів дозволяє виокремити основні принципи соціального підприємництва:

- наявність чітко визначеної соціальної місії;

- орієнтація на створення суспільної цінності;
- використання підприємницьких механізмів та інноваційних рішень;
- фінансова самостійність і сталість діяльності;
- реінвестування значної частини прибутку у соціальні цілі;
- прозорість та підзвітність перед громадою [4; 5].

У науковій літературі соціальне підприємництво розглядається не як єдина організаційна форма, а як сукупність різних моделей, що відрізняються за механізмами створення соціального впливу, джерелами фінансування та співвідношенням соціальної й економічної складових діяльності. Однією з найбільш поширених класифікацій є типологія соціальних підприємств, запропонована К. Альтер, яка систематизує основні підходи до організації соціального підприємництва та дозволяє зрозуміти особливості його функціонування в різних країнах світу [18].

Серед найбільш поширених підходів до організації соціального підприємництва виокремлюють американську, європейську, гібридну моделі та модель соціальної інновації.

Американська модель сформувалася в умовах розвиненої ринкової економіки та обмеженої участі держави у вирішенні соціальних проблем. Для неї характерне розуміння соціального підприємництва як підприємницької діяльності, що використовує ринкові механізми для досягнення суспільно корисних результатів. Основною ознакою цієї моделі є фінансова самостійність соціального підприємства та його орієнтація на отримання доходу від продажу товарів або послуг [18].

У межах американської моделі соціальне підприємство часто функціонує як незалежний бізнес, який частину прибутку спрямовує на вирішення соціальних проблем. Особлива увага приділяється інноваційності, конкурентоспроможності та здатності створювати масштабований соціальний вплив. Соціальний підприємець розглядається як агент змін, який знаходить нові способи вирішення суспільних викликів та впроваджує інноваційні рішення [1].

Перевагою американської моделі є висока фінансова стійкість та незалежність від зовнішніх донорів. Водночас надмірна орієнтація на ринкові механізми може створювати ризик зміщення акценту із соціальної місії на економічну ефективність.

Європейська модель сформувалася під впливом традицій соціальної держави та розвитку громадянського суспільства. На відміну від американського підходу, вона передбачає більш тісну взаємодію соціальних підприємств із державними інституціями, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями.

Для європейської моделі характерними є колективне управління, участь громади у прийнятті рішень, демократичний характер діяльності та пріоритет соціальної місії над фінансовими результатами. Значна частина соціальних підприємств у країнах Європейського Союзу функціонує у формі кооперативів, громадських організацій або асоціацій, що здійснюють підприємницьку діяльність для забезпечення власної соціальної місії [16].

Важливою особливістю європейської моделі є спрямування більшої частини отриманого прибутку на розвиток організації або реалізацію соціальних програм. Соціальні підприємства часто працюють у сферах освіти, охорони здоров'я, соціальної інтеграції, працевлаштування вразливих груп населення та розвитку місцевих громад.

Саме європейський підхід найбільшою мірою відповідає умовам розвитку соціального шкільного підприємництва в Україні, оскільки передбачає активне залучення громади, освітніх закладів та органів місцевого самоврядування до реалізації спільних ініціатив.

Сучасний розвиток соціального підприємництва сприяв появі гібридних моделей, які поєднують елементи комерційної та неприбуткової діяльності. Такі організації прагнуть одночасно забезпечити фінансову стійкість і досягнення соціальної місії, використовуючи різноманітні джерела фінансування [18].

Гібридні соціальні підприємства можуть отримувати доходи від реалізації продукції або послуг, залучати грантові кошти, благодійні внески, інвестиції та підтримку органів влади. Подібний підхід дозволяє мінімізувати фінансові ризики та забезпечити стабільність діяльності навіть у складних соціально-економічних умовах.

Для територіальних громад України саме гібридна модель часто є найбільш реалістичною. Поєднання власних доходів із грантовою та партнерською підтримкою дає можливість реалізовувати соціальні проекти, спрямовані на розвиток молоді, освіти, культури та місцевих ініціатив.

Прикладом застосування гібридної моделі можуть бути молодіжні центри та громадські організації, які поєднують освітню діяльність із виробництвом продукції або наданням послуг. Такі підходи дозволяють не лише залучати додаткові ресурси, а й формувати практичний досвід підприємницької діяльності серед молоді.

Окремий напрям розвитку соціального підприємництва пов'язаний із концепцією соціальних інновацій. У межах цієї моделі головним результатом діяльності є не стільки отримання прибутку, скільки створення нових підходів до вирішення суспільних проблем та досягнення системних змін у громаді [5].

Соціальні інновації можуть проявлятися у створенні нових освітніх програм, механізмів громадської участі, моделей працевлаштування, інструментів підтримки молоді або способів взаємодії між різними секторами суспільства. У цьому випадку підприємницька діяльність виступає інструментом масштабування позитивних змін.

Особливого значення модель соціальної інновації набуває в умовах децентралізації та повоєнного відновлення України. Територіальні громади потребують нових рішень для залучення молоді, розвитку людського капіталу та підвищення соціальної згуртованості. Соціальне шкільне підприємництво може розглядатися саме як соціальна інновація, оскільки поєднує освітній

процес, підприємницьку діяльність та вирішення локальних проблем громади.

Таким чином, сучасне соціальне підприємництво реалізується через різні моделі, кожна з яких має власні особливості та механізми досягнення соціального впливу. Для розвитку соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах України найбільш перспективними є європейська та гібридна моделі, які передбачають активну участь громади, партнерство між різними секторами та поєднання соціальної місії з фінансовою стійкістю організації [16; 18].

Особливого значення соціальне підприємництво набуває в умовах децентралізації та розвитку місцевого самоврядування. Територіальні громади отримали більше повноважень щодо забезпечення соціально-економічного розвитку, однак водночас зросла їхня відповідальність за якість життя населення. У цих умовах соціальне підприємництво стає ефективним інструментом мобілізації внутрішніх ресурсів громади та залучення громадян до вирішення локальних проблем.

Соціальні підприємства сприяють створенню нових робочих місць, підтримці соціально вразливих категорій населення, розвитку місцевої економіки та підвищенню рівня громадянської активності. Крім економічного ефекту, вони формують соціальний капітал, сприяють розвитку довіри між мешканцями та зміцнюють партнерські зв'язки між громадою, бізнесом і громадським сектором [6]. Для невеликих громад соціальне підприємництво часто стає механізмом збереження локальної ідентичності, підтримки культурних ініціатив та активізації молоді.

Одним із перспективних напрямів розвитку соціального підприємництва є соціальне шкільне підприємництво. Воно виникло як відповідь на потребу поєднання освітнього процесу з практичним формуванням підприємницьких компетентностей та громадянської відповідальності молоді. Соціальне шкільне підприємництво можна визначити як діяльність учнівських команд, спрямовану на створення продуктів або

послуг для вирішення соціальних проблем школи чи громади з використанням підприємницьких підходів та подальшим спрямуванням отриманих ресурсів на досягнення суспільно корисної мети.

На відміну від традиційного навчання, яке переважно базується на засвоєнні теоретичних знань, соціальне шкільне підприємництво використовує підхід «навчання через діяльність» (learning by doing). Учні мають можливість пройти всі етапи підприємницького циклу: від виявлення проблеми та дослідження потреб цільової аудиторії до розробки продукту, його просування та оцінки результатів діяльності.

Соціальне шкільне підприємництво ґрунтується на низці принципів:

- орієнтація на вирішення соціально значущих проблем;
- добровільна участь учнів;
- практичне навчання через діяльність;
- командна робота та розподіл відповідальності;
- фінансова прозорість;
- партнерство з громадою;
- сталість та довгостроковість соціального впливу.

Важливою особливістю соціального шкільного підприємництва є його відповідність сучасним освітнім підходам. Концепція Нової української школи визначає підприємливість та фінансову грамотність серед ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості в сучасному суспільстві [9]. Водночас Закон України «Про освіту» наголошує на необхідності формування в учнів здатності до інноваційної діяльності, критичного мислення, відповідального ставлення до суспільства та активної громадянської позиції [10].

У сучасній освіті дедалі більшого значення набуває компетентнісний підхід, який орієнтує навчальний процес не лише на передачу знань, а й на формування здатності застосовувати їх у реальних життєвих ситуаціях. Відповідно до Концепції Нової української школи, одним із ключових завдань освіти є розвиток підприємливості, ініціативності, критичного мислення,

комунікаційних навичок та вміння працювати в команді [9]. У цьому контексті соціальне шкільне підприємництво виступає ефективним інструментом компетентнісного навчання, оскільки забезпечує поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю.

Однією з теоретичних основ соціального шкільного підприємництва є концепція *learning by doing* («навчання через діяльність»), відповідно до якої найефективніше засвоєння знань відбувається через безпосередній досвід виконання практичних завдань. На відміну від традиційного підходу, де учень виступає переважно пасивним споживачем інформації, у моделі навчання через діяльність він стає активним учасником освітнього процесу, самостійно приймає рішення, аналізує результати та несе відповідальність за власні дії.

Соціальне шкільне підприємництво створює умови для реалізації такого підходу на практиці. Учні не лише вивчають основи економіки, маркетингу чи менеджменту, а й отримують можливість застосовувати отримані знання під час створення реальних продуктів або послуг, організації заходів, розробки бізнес-ідей та вирішення соціальних проблем громади. Завдяки цьому навчання набуває практичного змісту та стає більш зрозумілим і мотивуючим для молоді.

Тісно пов'язаною з концепцією *learning by doing* є теорія *experiential learning* («навчання через досвід»), розроблена Д. Колбом. Науковець розглядає процес навчання як циклічну модель, що включає чотири взаємопов'язані етапи: отримання конкретного досвіду, його осмислення, формування узагальнень та подальше застосування отриманих висновків у нових ситуаціях [19].

У межах соціального шкільного підприємництва ця модель реалізується природним шляхом. Наприклад, учні можуть визначити певну проблему громади, розробити ідею її вирішення, реалізувати власний проєкт, проаналізувати отримані результати та вдосконалити діяльність на основі набутого досвіду. Таким чином відбувається не лише засвоєння нових знань, а й формування навичок аналізу, рефлексії та прийняття рішень.

Важливим напрямом сучасної освітньої політики є також розвиток entrepreneurship education – підприємницької освіти. За визначенням Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), підприємницька освіта спрямована на формування в молоді здатності виявляти можливості, генерувати ідеї, брати на себе відповідальність та перетворювати власні задуми на практичні результати [20].

Сучасне розуміння підприємницької освіти виходить далеко за межі підготовки майбутніх підприємців. Насамперед йдеться про розвиток підприємницького мислення, здатності діяти проактивно, знаходити рішення в умовах невизначеності та ефективно використовувати наявні ресурси. Саме тому підприємницька освіта розглядається як необхідна складова підготовки молоді до життя в сучасному суспільстві.

Соціальне шкільне підприємництво є одним із найбільш практичних механізмів реалізації підприємницької освіти. Воно дозволяє учням проходити всі етапи створення та розвитку власної ініціативи: від виявлення проблеми до оцінки соціального впливу реалізованого проєкту. Такий підхід сприяє формуванню не лише підприємницьких знань, а й відповідального ставлення до суспільних потреб.

Особливого значення в умовах сучасного ринку праці набуває розвиток так званих soft skills – універсальних навичок, які визначають здатність людини ефективно взаємодіяти з іншими людьми та успішно адаптуватися до змін. До таких навичок належать комунікація, командна робота, лідерство, критичне мислення, креативність, емоційний інтелект, відповідальність та вміння вирішувати конфлікти.

Багато міжнародних досліджень підтверджують, що роботодавці дедалі частіше надають перевагу працівникам, які володіють саме такими компетентностями. У зв'язку з цим освітні системи багатьох країн активно впроваджують практикоорієнтовані методики навчання, що дозволяють формувати soft skills ще під час навчання в школі.

Соціальне шкільне підприємництво створює сприятливе середовище для розвитку зазначених компетентностей. Учасники працюють у командах, розподіляють обов'язки, планують діяльність, презентують результати своєї роботи, ведуть переговори з партнерами та спільно вирішують проблеми, що виникають у процесі реалізації проєктів. Усе це сприяє розвитку навичок, які є затребуваними як у професійній діяльності, так і в громадському житті.

Крім того, соціальне шкільне підприємництво формує в молоді відчуття власної спроможності впливати на зміни у громаді. Учні бачать реальні результати своєї діяльності, усвідомлюють важливість особистої ініціативи та набувають досвіду відповідального громадянства. Саме тому соціальне шкільне підприємництво можна розглядати не лише як інструмент підприємницької освіти, а й як механізм розвитку активної громадянської позиції молоді. В умовах сучасних освітніх реформ така модель набуває особливого значення як один із перспективних напрямів розвитку освіти та молодіжної політики в територіальних громадах.

Соціальне шкільне підприємництво сприяє розвитку широкого спектра компетентностей. Насамперед воно формує підприємливість, фінансову грамотність, лідерські якості та навички командної роботи. Крім того, учасники розвивають комунікативні здібності, критичне мислення, креативність та здатність приймати управлінські рішення в умовах невизначеності. Такий підхід дозволяє підготувати молодь до активної участі в економічному та суспільному житті громади.

Окремої уваги заслуговує громадянський потенціал соціального шкільного підприємництва. Залучення молоді до аналізу проблем власної громади та пошуку шляхів їх вирішення сприяє формуванню відповідального ставлення до суспільних процесів. Учні не лише отримують практичні навички, а й усвідомлюють власну роль у розвитку громади, що є важливою передумовою формування активного громадянського суспільства.

Для територіальних громад соціальне шкільне підприємництво має стратегічне значення. Воно сприяє розвитку людського капіталу, формує

майбутніх лідерів, створює умови для закріплення молоді в громаді та стимулює її участь у місцевому розвитку. Реалізація учнівських підприємницьких ініціатив дозволяє громадам отримувати не лише соціальні результати, а й нові моделі взаємодії між закладами освіти, громадськими організаціями, бізнесом та органами місцевого самоврядування.

Практика функціонування соціальних шкільних підприємств в Україні демонструє їхню здатність поєднувати освітню, соціальну та економічну складові. Такі ініціативи сприяють розвитку підприємницького мислення молоді, формуванню навичок проєктного менеджменту, фінансової грамотності та відповідальності за результати власної діяльності. Водночас вони стають важливим інструментом вирішення локальних проблем та зміцнення соціальної згуртованості громад.

Таким чином, соціальне підприємництво та його окремий напрям – соціальне шкільне підприємництво – виступають важливими інструментами розвитку територіальних громад. Вони поєднують економічну ефективність із суспільною користю, сприяють вирішенню соціальних проблем, розвитку людського капіталу та формуванню активного громадянського суспільства. Особливу роль у цьому процесі відіграє соціальне шкільне підприємництво, яке забезпечує підготовку молодого покоління до відповідальної участі в соціально-економічному розвитку своїх громад.

1.2. Нормативно-правові та організаційні засади розвитку соціального шкільного підприємництва в Україні

Розвиток соціального шкільного підприємництва в Україні спирається на сукупність нормативно-правових актів, які регулюють сферу освіти, молодіжної політики, підприємництва та діяльності інститутів громадянського суспільства. Хоча поняття «соціальне шкільне підприємництво» не закріплене в законодавстві як окрема правова категорія, чинна нормативна база створює достатні передумови для реалізації таких ініціатив у закладах освіти [9; 10].

Ключовим документом є Закон України «Про освіту», який визначає метою освіти всебічний розвиток особистості та формування компетентностей, необхідних для успішної самореалізації та активної участі в суспільному житті. Серед ключових компетентностей особливе місце займають ініціативність і підприємливість, громадянські та соціальні компетентності, фінансова грамотність та уміння навчатися впродовж життя [10].

Концепція «Нова українська школа» закріплює компетентнісний підхід як основу освітнього процесу та наголошує на необхідності переходу від передачі знань до формування практичних навичок. У цьому контексті соціальне шкільне підприємництво повністю відповідає ідеології реформи, оскільки забезпечує навчання через діяльність, розвиток відповідальності та здатності створювати суспільно корисні рішення [9].

Важливими документами також є Закон України «Про повну загальну середню освіту», Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства, Національна молодіжна стратегія до 2030 року та Державний стандарт базової середньої освіти. У цих документах акцентується увага на розвитку активної громадянської позиції, лідерства, підприємливості та участі молоді у прийнятті рішень.

Попри відсутність в українському законодавстві окремого нормативно-правового акта, який би регулював діяльність соціальних шкільних підприємств, розвиток даного напрямку підтримується через реалізацію державної політики у сферах освіти, молодіжної політики, розвитку громадянського суспільства та місцевого самоврядування.

Важливе значення для формування передумов розвитку соціального шкільного підприємництва має Закон України «Про освіту», який визначає компетентнісний підхід як основу сучасного освітнього процесу. Відповідно до положень закону, одним із результатів навчання має бути сформована здатність особи до підприємливості, інноваційності, прийняття відповідальних рішень та активної участі в суспільному житті [10].

Подальший розвиток зазначених положень знайшов відображення у Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа». Концепція визначає підприємливість і фінансову грамотність серед ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості в сучасному суспільстві [9]. Особливу увагу приділено практико орієнтованому навчанню, розвитку критичного мислення, командної роботи та навичок вирішення проблем, які є основою соціального шкільного підприємництва.

Важливим документом також є Закон України «Про повну загальну середню освіту», який передбачає можливість використання інноваційних освітніх технологій, реалізації міждисциплінарних проєктів та залучення учнів до практичної діяльності. Це створює організаційні передумови для впровадження соціального шкільного підприємництва в освітній процес [21].

Окреме значення для розвитку соціального шкільного підприємництва має Національна молодіжна стратегія до 2030 року, яка визначає необхідність створення умов для самореалізації молоді, розвитку її підприємницьких компетентностей та залучення до суспільних процесів [22]. У документі наголошується на важливості підтримки молодіжних ініціатив, розвитку неформальної освіти та формування навичок, необхідних для успішної інтеграції молодих людей в економічне життя країни.

В умовах децентралізації особливого значення набуває роль територіальних громад у розвитку підприємницької освіти та підтримці молодіжних ініціатив. Відповідно до принципів реформи місцевого самоврядування, громади отримали ширші можливості для формування власної освітньої та молодіжної політики, підтримки інноваційних проєктів і створення партнерств між закладами освіти, громадськими організаціями та місцевим бізнесом. Це відкриває додаткові можливості для впровадження моделей соціального шкільного підприємництва на локальному рівні.

Таким чином, хоча соціальне шкільне підприємництво поки що не має окремого нормативно-правового регулювання в Україні, чинна державна

політика у сфері освіти та молодіжної роботи створює сприятливі умови для його розвитку. Компетентнісний підхід, підтримка підприємницької освіти та орієнтація на практичне навчання формують нормативне підґрунтя для поширення соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах.

Ефективне функціонування соціального шкільного підприємництва потребує взаємодії широкого кола зацікавлених сторін. На відміну від традиційних освітніх проєктів, соціальне шкільне підприємництво поєднує освітню, соціальну та підприємницьку складові, що вимагає формування партнерської моделі співпраці між закладами освіти, місцевою владою, громадським сектором, бізнесом та громадою.

Ключовим учасником процесу виступає заклад освіти. Саме школа створює середовище для реалізації учнівських ініціатив, забезпечує педагогічний супровід та інтеграцію підприємницьких практик в освітній процес. Важливу роль відіграють педагогічні працівники, які виступають наставниками та координаторами учнівських команд.

Органи місцевого самоврядування забезпечують організаційну підтримку та можуть виступати партнерами у реалізації проєктів соціального шкільного підприємництва. Їхня участь особливо важлива для інтеграції учнівських ініціатив у стратегічні пріоритети розвитку територіальної громади.

Суттєвий внесок у розвиток соціального шкільного підприємництва здійснюють громадські організації та молодіжні центри. Саме вони часто стають платформами для навчання молоді, проведення тренінгів, надання менторської підтримки та залучення додаткових ресурсів. В українських громадах саме громадський сектор нерідко виступає ініціатором створення перших моделей соціального шкільного підприємництва.

Важливими партнерами є також представники місцевого бізнесу. Вони можуть надавати консультаційну підтримку, допомагати в організації

практичного навчання, виступати наставниками для учнівських команд та сприяти просуванню створених продуктів і послуг.

Окрему роль відіграють батьки та місцева громада. Їхня підтримка сприяє формуванню позитивного ставлення до підприємницької діяльності молоді та підвищує рівень довіри до реалізованих проєктів. Крім того, саме громада часто виступає основним споживачем продуктів або послуг, створених у межах соціального шкільного підприємництва.

Таким чином, розвиток соціального шкільного підприємництва можливий лише за умови ефективної взаємодії різних груп стейкхолдерів. Формування партнерської екосистеми на рівні територіальної громади є однією з ключових передумов успішного впровадження та сталого функціонування соціальних шкільних підприємств.

Організаційно соціальне шкільне підприємництво може функціонувати в різних форматах:

- як учнівський проєкт у межах навчальної або позакласної діяльності;
- як структурний елемент учнівського самоврядування;
- як ініціатива при молодіжному центрі або громадській організації;
- як партнерський проєкт закладу освіти з органом місцевого самоврядування;
- як діяльність благодійного фонду або громадської організації, пов'язаної зі школою.

Вибір моделі залежить від рівня автономії закладу освіти, наявних ресурсів та готовності адміністрації до інноваційних підходів.

Для успішного функціонування соціального шкільного підприємництва важливо забезпечити прозорий механізм управління коштами. На практиці прибуток від реалізації продукції або послуг може спрямовуватися через спеціальні рахунки, благодійні внески, партнерські організації або офіційно створені громадські об'єднання. Кожна модель має свої юридичні та бухгалтерські особливості, що потребує консультацій із фахівцями [11; 12].

Значну роль у розвитку цього напрямку відіграють органи місцевого самоврядування. Вони можуть забезпечувати фінансову підтримку, сприяти включенню відповідних заходів до місцевих програм розвитку освіти та молоді, організовувати конкурси мікрогрантів та підтримувати партнерства між школами, громадськими організаціями та бізнесом.

Громадські організації виконують функцію каталізаторів змін. Вони розробляють навчальні програми, забезпечують менторський супровід, проводять тренінги та створюють майданчики для обміну досвідом. Прикладом такої діяльності є робота ГО «Агенція розвитку громад «Інтонанія ЗМІН»», яка через Молодіжний інтеграційний центр «Кенеберг» підтримує шкільні команди у створенні та розвитку соціальних ініціатив.

Організаційна модель, що застосовується в МЦ «Кенеберг», включає кілька послідовних етапів:

1. Інформаційна кампанія та залучення учасників.
2. Навчання з основ соціального підприємництва.
3. Формування команд і визначення ролей.
4. Аналіз проблем громади.
5. Генерування бізнес-ідей.
6. Розробка бізнес-моделі та фінансового плану.
7. Створення мінімально життєздатного продукту.
8. Тестування та запуск ініціативи.
9. Оцінка соціального впливу.

Такий підхід дає змогу системно супроводжувати молодь від ідеї до практичної реалізації.

Разом із тим, розвиток соціального шкільного підприємництва в Україні стримується низкою факторів:

- недостатньою обізнаністю педагогів щодо методики впровадження;
- побоюваннями адміністрацій щодо юридичних і фінансових аспектів;
- браком часу в навчальному процесі;
- обмеженим доступом до стартових ресурсів;

- відсутністю системної державної підтримки.

Попри це, сучасна нормативно-правова база та наявний практичний досвід свідчать про реальні можливості для розвитку соціального шкільного підприємництва в Україні.

Отже, нормативно-правові та організаційні засади розвитку соціального шкільного підприємництва в Україні є достатніми для започаткування відповідних ініціатив у закладах освіти. Подальше поширення цієї моделі потребує посилення методичного супроводу, розвитку партнерств і створення сприятливого середовища на рівні територіальних громад.

1.3. Український та міжнародний досвід впровадження соціального шкільного підприємництва

Досвід різних країн засвідчує, що соціальне шкільне підприємництво є ефективним інструментом формування підприємницьких і громадянських компетентностей учнів. Успішні практики демонструють, що залучення молоді до реальної діяльності сприяє глибшому засвоєнню знань, розвитку відповідальності та формуванню навичок, необхідних для життя в сучасному суспільстві [1; 7].

Одним із найвідоміших міжнародних прикладів є діяльність організації Junior Achievement Worldwide, яка працює більш ніж у 100 країнах світу. Її програми дають учням можливість створювати навчальні компанії, розробляти продукти, проводити маркетингові дослідження та презентувати результати своєї роботи. Значна частина таких ініціатив має соціальну спрямованість і орієнтована на вирішення локальних проблем [13].

Особливу увагу розвитку підприємницької освіти приділяють країни Європейського Союзу. Відповідно до рекомендацій Європейської Комісії, підприємливість розглядається як одна з ключових компетентностей для навчання впродовж життя. Саме тому значна частина освітніх систем інтегрує

підприємницьку освіту в навчальний процес уже на рівні загальної середньої освіти [24].

Однією з країн-лідерів у сфері розвитку підприємницької освіти є Фінляндія. Фінська освітня система орієнтується на практичне застосування знань та розвиток самостійності учнів. Підприємницькі компетентності формуються через міждисциплінарні проєкти, командну роботу та співпрацю із місцевими громадами. Значна увага приділяється розвитку навичок вирішення проблем, креативності та відповідального прийняття рішень. Учні отримують можливість працювати над реальними кейсами та брати участь у створенні навчальних підприємств, які дозволяють застосовувати отримані знання на практиці [24].

Особливий інтерес для дослідження розвитку соціального шкільного підприємництва становить досвід Великої Британії, яка вважається одним із світових лідерів у сфері соціального підприємництва. Саме у Великій Британії наприкінці XX століття почали активно формуватися підходи до поєднання підприємницької діяльності з вирішенням суспільно значущих проблем, а соціальні підприємства отримали системну державну та громадську підтримку [25].

Британський підхід до розвитку соціального підприємництва ґрунтується на розумінні того, що економічна діяльність може бути ефективним інструментом вирішення соціальних викликів. У країні функціонує розгалужена система підтримки соціальних підприємств, яка включає спеціальні програми фінансування, освітні ініціативи, консультаційні центри та мережі партнерств між державою, бізнесом і громадським сектором [28]. Важливу роль у популяризації соціального підприємництва відіграють профільні організації та освітні мережі, які сприяють розвитку відповідної екосистеми.

Особливістю британського досвіду є активне впровадження підприємницької освіти вже на рівні школи. Освітні програми орієнтовані не лише на формування фінансової грамотності чи бізнес-компетентностей, а й

на розвиток соціальної відповідальності, лідерства та громадянської активності молоді. Учні залучаються до реалізації практичних проєктів, під час яких навчаються визначати проблеми громади, розробляти шляхи їх вирішення та оцінювати соціальний вплив власної діяльності [24; 25].

Однією з найвідоміших британських ініціатив є програми організації Young Enterprise, яка протягом багатьох десятиліть працює над розвитком підприємницьких компетентностей молоді. Учасники програм створюють власні навчальні компанії, проходять усі етапи підприємницького процесу — від генерації ідеї до реалізації продукту та аналізу результатів діяльності. Важливо, що значна частина таких проєктів має соціальне спрямування та орієнтована на вирішення локальних проблем громад [24].

Поширеним інструментом розвитку молодіжного підприємництва у Великій Британії є також концепція student enterprise, яка передбачає створення учнівських підприємств на базі закладів освіти. Такі підприємства можуть займатися виробництвом продукції, організацією подій, наданням послуг або реалізацією соціальних та екологічних ініціатив. Прибуток від діяльності використовується для підтримки шкільних проєктів, розвитку громади або реалізації нових соціальних програм [26].

Важливою рисою британської моделі є тісний зв'язок між закладами освіти та місцевими громадами. Учні не працюють із вигаданими кейсами, а вирішують реальні проблеми, актуальні для конкретної території. Такий підхід сприяє формуванню відповідального ставлення до розвитку громади, розвитку громадянської активності та усвідомленню власної ролі в суспільних змінах [25].

Значну увагу у Великій Британії приділяють розвитку універсальних компетентностей (soft skills), які є важливими для успішної професійної діяльності та активної громадянської участі. До них належать комунікація, критичне мислення, лідерство, креативність, командна робота та управління проєктами [20; 26].

Досвід Великої Британії демонструє, що соціальне шкільне підприємництво може виступати не лише інструментом підприємницької освіти, а й ефективним механізмом розвитку активного громадянства та соціальної відповідальності молоді. Важливими елементами успіху британської моделі є системна підтримка з боку держави, розвинуте партнерство між різними секторами суспільства та орієнтація на практичне навчання через реальну діяльність [24; 25; 28].

Цікавим є також досвід Німеччини, де підприємницька освіта активно поєднується із системою дуальної освіти. Значна частина освітніх програм реалізується у співпраці з місцевими підприємствами, громадськими організаціями та муніципалітетами. Такий підхід дозволяє учням отримувати практичний досвід роботи над реальними проєктами та краще розуміти потреби місцевих громад. Окремі освітні заклади створюють навчальні компанії, які функціонують за принципами справжнього бізнесу та дозволяють учням опановувати підприємницькі компетентності в умовах максимально наближених до реальності [26].

У Сполучених Штатах Америки підприємницька освіта розглядається як інструмент розвитку інноваційного мислення та лідерських якостей молоді. Значний внесок у розвиток цього напрямку здійснюють громадські організації та освітні програми, зокрема Junior Achievement, які навчають молодь основам підприємництва, фінансової грамотності та проєктного менеджменту. Важливим елементом американського підходу є підтримка учнівських ініціатив, що дозволяє молоді самостійно генерувати ідеї та реалізовувати власні проєкти [27].

Аналіз міжнародного досвіду дозволяє виділити кілька спільних тенденцій розвитку соціального шкільного підприємництва. По-перше, підприємницька освіта дедалі більше інтегрується в навчальний процес та розглядається як невід'ємна складова підготовки молоді до життя в сучасному суспільстві. По-друге, ключова увага приділяється практичному навчанню через діяльність, реалізацію проєктів та взаємодію з громадою. По-третє,

значна роль відводиться партнерству між школами, органами влади, бізнесом та громадськими організаціями.

Міжнародний досвід демонструє, що соціальне шкільне підприємництво може виступати ефективним інструментом розвитку людського капіталу, формування активної громадянської позиції та підготовки молоді до участі в соціально-економічному розвитку територій. Саме тому вивчення та адаптація кращих світових практик є важливою передумовою подальшого розвитку соціального шкільного підприємництва в Україні.

В Україні розвиток соціального шкільного підприємництва активізувався впродовж останніх років завдяки діяльності громадських організацій, міжнародних програм та освітніх платформ. Значну роль у популяризації цього підходу відіграє School of ME, яка реалізує програми навчання, менторства та супроводу шкільних і студентських команд [14].

У різних регіонах України успішно працюють шкільні та студентські соціальні підприємства, які спеціалізуються на виготовленні свічок, екологічної продукції, текстильних виробів, сувенірів, вирощуванні рослин, виробництві меду та інших видах діяльності. Такі ініціативи не лише генерують доходи, а й розв'язують конкретні проблеми закладу освіти чи громади.

На Рівненщині одним із прикладів системної роботи у цьому напрямі є діяльність Молодіжного інтеграційного центру «Кенеберг». У центрі створено Хаб соціального шкільного підприємництва, де учні та студенти проходять навчання з проєктного менеджменту, маркетингу, командної роботи та фінансового планування. Практична складова включає виробництво сувенірної продукції методом сублімаційного друку, організацію ярмарків та реалізацію власних ініціатив.

У межах програм центру молодь не лише здобуває знання, а й навчається брати відповідальність за результати своєї діяльності, працювати з клієнтами, аналізувати потреби цільової аудиторії та оцінювати соціальний

вплив. Цей досвід підтверджує, що молодіжні центри можуть виступати ефективними інкубаторами соціального шкільного підприємництва.

Окрему роль відіграє програма English Club G&B, яка створює середовище для розвитку комунікаційних навичок, креативності та лідерства. Через залучення дітей до організації заходів і створення навчальних продуктів формується практичний досвід, близький до логіки підприємницької діяльності.

Порівняння міжнародного та українського досвіду дає змогу виокремити основні чинники успішного впровадження соціального шкільного підприємництва:

- підтримка адміністрації закладу освіти;
- наявність наставників і тренерів;
- практична спрямованість навчання;
- партнерство з місцевою владою, бізнесом і громадським сектором;
- доступ до стартових ресурсів;
- системний менторський супровід.

Отже, міжнародний та український досвід підтверджують ефективність соціального шкільного підприємництва як інструменту розвитку молоді та територіальних громад. Практика Рівненської області демонструє, що за наявності належної підтримки ця модель може бути успішно адаптована та масштабована в інших громадах регіону.

У першому розділі досліджено теоретико-методологічні засади соціального шкільного підприємництва. Встановлено, що соціальне підприємництво є формою діяльності, яка поєднує підприємницькі механізми з вирішенням суспільно значущих проблем. Його ключовими ознаками є соціальна місія, інноваційність, фінансова стійкість та реінвестування прибутку у досягнення соціального ефекту.

Доведено, що для територіальних громад соціальне підприємництво виступає ефективним інструментом мобілізації ресурсів, створення робочих місць, розвитку локальних ініціатив та зміцнення соціальної згуртованості.

Соціальне шкільне підприємництво визначено як педагогічну модель, що забезпечує формування в учнів підприємницьких, соціальних та громадянських компетентностей через практичну діяльність, спрямовану на розв'язання проблем школи та громади.

Проаналізовано нормативно-правові та організаційні передумови розвитку соціального шкільного підприємництва в Україні. Встановлено, що чинне законодавство та освітні реформи створюють сприятливі умови для впровадження цього підходу, хоча потребують подальшого методичного та інституційного забезпечення.

Узагальнення українського та міжнародного досвіду підтвердило, що успішність соціального шкільного підприємництва залежить від підтримки закладу освіти, партнерства з громадою, наявності наставників та можливостей для практичного навчання.

Практичний досвід ГО «Агенція розвитку громад «Інтонація ЗМІН»», Молодіжного інтеграційного центру «Кенеберг» та програми English Club G&B підтверджує, що поєднання неформальної освіти, волонтерства та підприємницького підходу створює ефективне середовище для розвитку молодіжного лідерства та соціальної активності.

Таким чином, теоретичний аналіз засвідчив значний потенціал соціального шкільного підприємництва як інструменту розвитку молоді та територіальних громад, що створює підґрунтя для проведення емпіричного дослідження готовності громад Рівненської області до впровадження цієї моделі.

Висновки до розділу 1

У результаті проведеного теоретичного дослідження встановлено, що соціальне підприємництво є важливим інструментом вирішення суспільно значущих проблем шляхом поєднання підприємницької діяльності та соціальної місії. На відміну від традиційного бізнесу, основною метою соціального підприємництва є створення суспільної цінності та позитивного

соціального впливу, тоді як економічна діяльність виступає механізмом забезпечення фінансової стійкості та досягнення соціальних цілей. Аналіз наукових підходів дозволив зробити висновок, що соціальне підприємництво поєднує економічну ефективність, інноваційність та відповідальність перед громадою, що обумовлює його зростаючу популярність у багатьох країнах світу.

Дослідження теоретичних моделей соціального підприємництва показало, що у світовій практиці сформувалися різні підходи до його розвитку. Американська модель орієнтується на фінансову самостійність та ринкові механізми діяльності соціальних підприємств, європейська – на суспільну користь, демократичне управління та підтримку з боку держави, тоді як гібридні моделі поєднують елементи обох підходів. Окремого значення набуває модель соціальних інновацій, яка розглядає соціальне підприємництво як інструмент пошуку нових рішень для актуальних суспільних викликів. Встановлено, що саме гібридний підхід найбільшою мірою відповідає сучасним умовам розвитку українських територіальних громад.

У ході дослідження також було визначено сутність соціального шкільного підприємництва як особливої форми соціального підприємництва, що реалізується в освітньому середовищі та поєднує освітню, підприємницьку й соціальну складові. Соціальне шкільне підприємництво сприяє формуванню підприємницьких компетентностей, фінансової грамотності, відповідальності, навичок командної роботи та громадянської активності учнівської молоді. Встановлено, що його впровадження відповідає сучасним освітнім підходам, зокрема концепціям *learning by doing* та *experiential learning*, які передбачають набуття знань і навичок через практичну діяльність.

Аналіз нормативно-правової бази засвідчив, що розвиток соціального шкільного підприємництва узгоджується із стратегічними напрямками розвитку освіти та молодіжної політики в Україні. Положення Законів

України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепції Нової української школи та інших нормативних документів створюють сприятливі передумови для впровадження практикоорієнтованих форм навчання, спрямованих на розвиток підприємливості та фінансової грамотності молоді.

Вивчення міжнародного досвіду дозволило встановити, що соціальне шкільне підприємництво успішно розвивається у Великій Британії, країнах Європейського Союзу, США та інших державах, де воно розглядається як ефективний інструмент підготовки молоді до активної участі в економічному та суспільному житті. Практика функціонування шкільних соціальних підприємств підтверджує їхню здатність поєднувати освітні результати із вирішенням локальних соціальних проблем та розвитком громад.

Таким чином, проведене теоретичне дослідження підтвердило актуальність соціального шкільного підприємництва як інструменту розвитку підприємницьких компетентностей молоді та підвищення соціальної активності територіальних громад. Отримані результати створюють науково-теоретичне підґрунтя для подальшого дослідження потенціалу впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області та розробки практичних механізмів його розвитку.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕДУМОВ ТА ПОТЕНЦІАЛУ ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ШКІЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Рівень обізнаності мешканців територіальних громад щодо соціального та соціального шкільного підприємництва

Важливою передумовою успішного впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах є рівень обізнаності населення щодо підприємницької діяльності та її соціальної складової. Саме розуміння сутності соціального підприємництва визначає готовність мешканців громад підтримувати відповідні ініціативи, брати участь у їх реалізації та сприяти розвитку підприємницьких компетентностей молоді.

В останні роки соціальне підприємництво в Україні поступово набуває поширення як інструмент вирішення суспільних проблем та розвитку місцевих громад. За даними Українського соціального венчурного фонду та міжнародних досліджень у сфері соціального підприємництва, більшість соціальних підприємств в Україні були створені після 2014 року, а основними напрямками їх діяльності є працевлаштування вразливих груп населення, освітні послуги, підтримка молоді та розвиток громад. Водночас експерти відзначають недостатній рівень обізнаності населення щодо сутності соціального підприємництва та його відмінностей від благодійної діяльності, що залишається одним із ключових бар'єрів для його подальшого розвитку [7; 17].

З метою оцінки потенціалу розвитку соціального шкільного підприємництва у територіальних громадах Рівненської області було проведено анкетування, участь у якому взяли 905 респондентів із різних громад області. До вибірки увійшли представники органів місцевого самоврядування, педагогічні працівники, учнівська молодь, представники

громадських організацій, підприємці та інші активні мешканці громад. Таке охоплення дозволяє вважати отримані результати достатньо репрезентативними для оцінки загальнообласних тенденцій розвитку соціального шкільного підприємництва.

Одним із перших завдань дослідження було визначення рівня обізнаності респондентів щодо підприємницької діяльності. Отримані результати свідчать, що більшість опитаних мають сформоване уявлення про підприємництво та його роль у розвитку громади. Це пояснюється як активним розвитком малого та середнього бізнесу в регіоні, так і зростанням уваги до підприємницької освіти в закладах загальної середньої освіти.

Водночас аналіз відповідей засвідчив, що рівень обізнаності щодо соціального підприємництва є нижчим порівняно із загальним розумінням підприємницької діяльності (рис. 2.1). Частина респондентів правильно визначає соціальне підприємництво як діяльність, спрямовану на вирішення суспільних проблем за допомогою підприємницьких механізмів, проте значна кількість опитаних ототожнює його виключно з благодійністю або волонтерською діяльністю. Така ситуація свідчить про недостатнє поширення знань щодо сучасних моделей соціальної економіки та потребу в додаткових інформаційно-просвітницьких заходах.

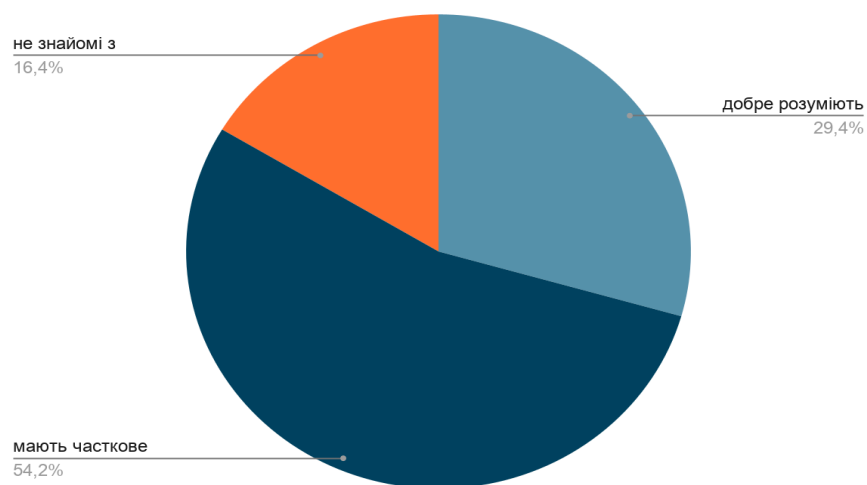

Рис. 2.1. Рівень обізнаності респондентів щодо соціального підприємництва

[29-33]

Як свідчать результати дослідження, рівень обізнаності населення щодо соціального підприємництва є нижчим порівняно з рівнем розуміння підприємницької діяльності загалом (табл. 2.1). Лише 29,4 % респондентів зазначили, що добре розуміють сутність соціального підприємництва, тоді як понад половина опитаних (54,2 %) мають лише часткове уявлення про це поняття. Ще 16,4 % учасників дослідження повідомили про відсутність знань у цій сфері. Отримані результати свідчать про необхідність посилення інформаційно-просвітницької роботи щодо популяризації соціального підприємництва серед різних груп населення, оскільки саме рівень обізнаності є однією з передумов успішного впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах.

Таблиця 2.1

Рівень обізнаності респондентів щодо соціального підприємництва

Рівень обізнаності	Частка респондентів, %
Добре розуміють сутність соціального підприємництва	29,4
Мають часткове уявлення	54,2
Не мають достатніх знань	16,4

*Джерело: складено на основі [29-33].

Додатковим підтвердженням потенціалу розвитку соціального шкільного підприємництва є готовність мешканців територіальних громад до отримання нових знань у цій сфері. Результати опитування показали, що 78,4 % респондентів висловили готовність долучитися до навчальних заходів, присвячених соціальному шкільному підприємству, тоді як лише незначна частина опитаних не виявила зацікавленості у подібному навчанні. Це свідчить про високий рівень відкритості громад до нових освітніх та підприємницьких практик і створює сприятливі умови для впровадження

відповідних програм у закладах освіти. Отримані результати свідчать про наявність значного освітнього запиту на тематику соціального шкільного підприємництва. Високий рівень готовності до навчання дозволяє припустити, що мешканці громад розглядають соціальне підприємництво не лише як інструмент економічної діяльності, але й як механізм розвитку молоді та вирішення локальних соціальних проблем. Це створює сприятливі передумови для реалізації навчальних програм, тренінгів та менторських проєктів у територіальних громадах Рівненської області.

Важливим результатом дослідження стало виявлення того, що більшість респондентів позитивно сприймають ідею поєднання підприємницької діяльності із соціальною місією. Навіть серед тих учасників опитування, які раніше не стикалися з поняттям соціального підприємництва, після ознайомлення з його коротким описом переважали позитивні оцінки щодо доцільності його розвитку в громадах.

Окрему увагу було приділено дослідженню рівня обізнаності щодо соціального шкільного підприємництва. Результати свідчать, що цей напрям залишається відносно новим для більшості територіальних громад області. Лише частина респондентів мала практичний досвід участі у відповідних ініціативах або була знайома з успішними прикладами функціонування соціальних шкільних підприємств.

Також наліз відповідей показав, що після ознайомлення з концепцією соціального шкільного підприємництва переважна більшість учасників дослідження позитивно оцінює можливість його впровадження в закладах освіти. Це свідчить про наявність значного потенціалу для популяризації даного підходу та формування позитивного суспільного ставлення до нього.

Високий рівень загальної обізнаності щодо підприємницької діяльності створює сприятливі умови для подальшого поширення знань про соціальне підприємництво. Саме підвищення рівня обізнаності може стати одним із ключових чинників успішного впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області.

2.2. Готовність територіальних громад до підтримки та розвитку соціального шкільного підприємництва

Важливою умовою успішного впровадження соціального шкільного підприємництва є не лише рівень обізнаності населення щодо його сутності, а й готовність різних груп мешканців підтримувати відповідні ініціативи та брати участь у їх реалізації. Саме тому одним із ключових завдань проведеного дослідження стало визначення ставлення представників територіальних громад до розвитку соціального шкільного підприємництва та оцінка їхньої готовності долучатися до таких процесів.

Результати опитування свідчать про високий рівень суспільної підтримки підприємницької освіти серед молоді (рис. 2.2). Абсолютна більшість респондентів позитивно оцінює необхідність формування підприємницьких компетентностей у дітей та молоді, розглядаючи їх як важливу складову підготовки до самостійного життя та майбутньої професійної діяльності.

Разом із позитивним ставленням до соціального шкільного підприємництва респонденти більш стримано оцінюють поточну готовність своїх громад до його впровадження. Лише 21 % опитаних вважають громади повністю готовими до розвитку соціального шкільного підприємництва, тоді як 39 % оцінюють готовність як часткову. Отримані результати свідчать про наявність значного потенціалу для розвитку цього напрямку, водночас вказуючи на необхідність додаткової організаційної, методичної та інформаційної підтримки.

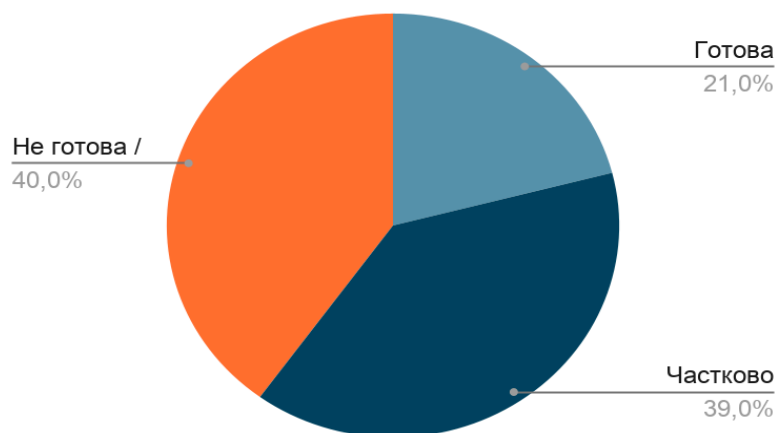

Рис. 2.2. Оцінка готовності територіальних громад до впровадження соціального шкільного підприємництва [29-33].

Результати дослідження свідчать, що, незважаючи на високий рівень підтримки ідеї соціального шкільного підприємництва, оцінка фактичної готовності громад до його впровадження залишається помірною. Лише 21 % респондентів вважають, що їхня громада повністю готова до розвитку соціального шкільного підприємництва. Найбільша частка опитаних (39 %) оцінює рівень готовності як частковий, що свідчить про наявність окремих передумов для реалізації відповідних ініціатив, але одночасно вказує на потребу в додатковій організаційній, методичній та ресурсній підтримці. Водночас 40 % респондентів зазначили, що громади поки не готові до впровадження соціального шкільного підприємництва або не змогли однозначно оцінити рівень такої готовності.

Отримані результати демонструють наявність значного потенціалу для розвитку соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області. Разом із тим вони вказують на необхідність системної роботи щодо підвищення рівня обізнаності населення, підготовки педагогічних працівників, розвитку партнерств між закладами освіти, органами місцевого самоврядування та громадським сектором, а також створення механізмів підтримки учнівських підприємницьких ініціатив.

Особливо показовими є результати оцінки важливості розвитку підприємницьких навичок серед учнівської молоді. Більшість опитаних поставили максимальні або наближені до максимальних оцінки, що свідчить про усвідомлення значення підприємливості як однієї з ключових компетентностей сучасної людини.

Результати дослідження свідчать про високий рівень усвідомлення респондентами важливості розвитку підприємницьких компетентностей серед дітей та молоді. Більшість опитаних оцінили важливість формування підприємницьких навичок на найвищому або високому рівні. Зокрема, 44,5 % респондентів поставили максимальну оцінку – 5 балів, ще 31,2 % оцінили важливість на 4 бали. Водночас лише незначна частина учасників дослідження надала низькі оцінки.

Отримані результати свідчать про наявність суспільного запиту на впровадження практикоорієнтованих форм навчання, спрямованих на розвиток підприємливості, фінансової грамотності та навичок самостійного прийняття рішень. Це повністю відповідає сучасним освітнім тенденціям та положенням Концепції Нової української школи, яка визначає підприємливість однією з ключових компетентностей для успішної самореалізації особистості.

Висока оцінка важливості підприємницької освіти також свідчить про сприятливе середовище для впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області. Позитивне ставлення мешканців громад до розвитку відповідних навичок у молоді створює передумови для підтримки освітніх програм, спрямованих на поєднання навчання, підприємницької діяльності та вирішення соціальних проблем громади.

Отримані результати узгоджуються із сучасними тенденціями розвитку освіти, зокрема із положеннями Концепції Нової української школи, яка визначає підприємливість та фінансову грамотність серед ключових

компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості в суспільстві.

Окремий блок дослідження стосувався ставлення респондентів до створення соціальних шкільних підприємств у закладах освіти. Аналіз відповідей показав, що більшість мешканців громад підтримують таку ідею та вбачають у ній ефективний інструмент розвитку учнівської молоді (рис. 2.3).

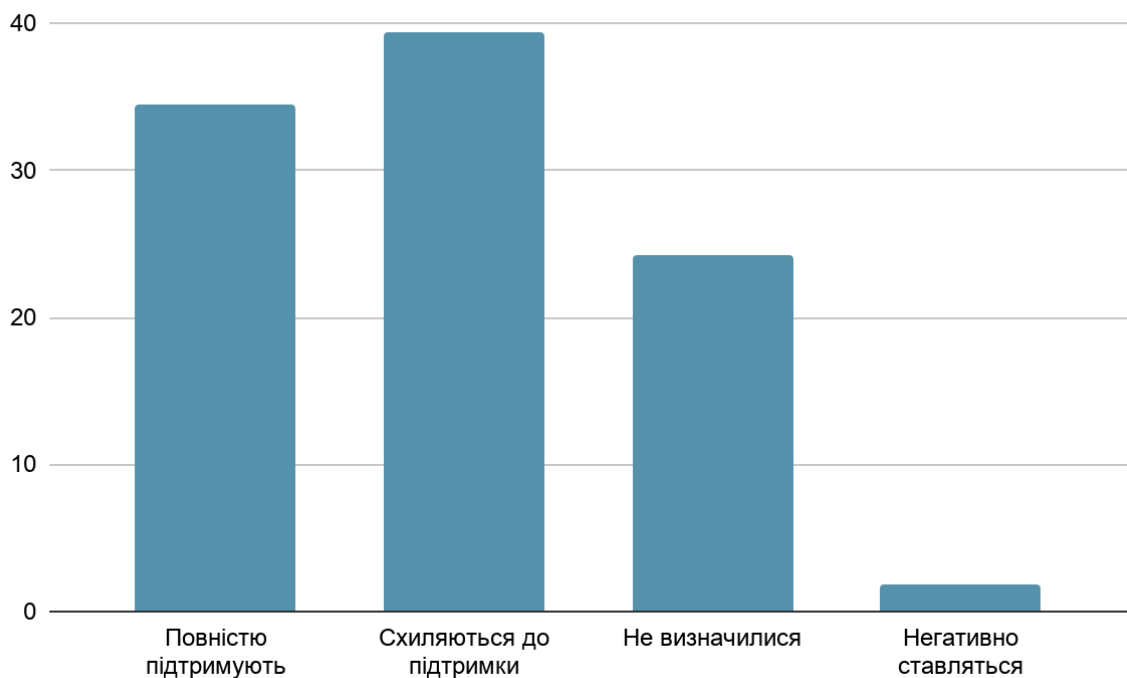

Рис. 2.3. Рівень підтримки створення соціального шкільного підприємства в громаді [29-33]

Високий рівень підтримки соціального шкільного підприємництва можна пояснити тим, що респонденти розглядають його не лише як освітню технологію, а й як механізм вирішення локальних проблем. Значна частина опитаних вважає, що участь у підприємницьких ініціативах сприятиме розвитку відповідальності, лідерських якостей, навичок командної роботи та активної громадянської позиції молоді.

Важливим аспектом дослідження стало визначення готовності мешканців громад особисто долучатися до розвитку соціального шкільного

підприємництва. Результати засвідчили, що значна частина респондентів готова брати участь у консультаційній підтримці, наставництві, організації заходів, інформаційному супроводі та популяризації відповідних ініціатив.

Отримані відповіді свідчать про наявність у громадах суттєвого людського потенціалу, який може бути використаний для розвитку соціального шкільного підприємництва. Особливо цінною є готовність представників освітньої сфери, громадських організацій та активних мешканців виступати партнерами й наставниками для учнівських команд.

Дослідження також показало, що більшість респондентів підтримують впровадження практикоорієнтованих форм навчання, які передбачають створення реальних продуктів або послуг. На думку опитаних, саме практична діяльність дозволяє молоді краще засвоювати знання, розвивати відповідальність та набувати навичок, необхідних у подальшому житті.

Позитивним результатом є й те, що соціальне шкільне підприємництво розглядається мешканцями громад не лише як інструмент розвитку окремих учнів, а як механізм розвитку всієї громади. У відповідях респондентів часто зустрічалися такі очікувані результати, як підвищення громадянської активності молоді, розвиток локального лідерства, формування відповідального ставлення до ресурсів громади та підготовка майбутніх фахівців, здатних реалізовувати власні ініціативи на місцевому рівні.

Попри високий рівень підтримки соціального шкільного підприємництва, респонденти визначили низку факторів, які можуть ускладнювати його впровадження. Найчастіше серед бар'єрів називалися фінансові труднощі, відсутність практичного досвіду, недостатня підтримка з боку окремих зацікавлених сторін, перевантаження учнів навчальною діяльністю та нестача часу для реалізації додаткових ініціатив. Важливо відзначити, що саме ці п'ять факторів повторювалися практично в усіх групах респондентів - серед учнів, педагогів, батьків, представників місцевого самоврядування та громадського сектору. Це свідчить про системний

характер виявлених викликів та необхідність комплексного підходу до розвитку соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах.

Аналіз отриманих результатів дозволяє стверджувати, що в територіальних громадах Рівненської області сформувався позитивний соціальний запит на розвиток соціального шкільного підприємництва. Населення переважно підтримує впровадження відповідних ініціатив, визнає їхню користь для молоді та громади, а також демонструє готовність до співпраці в процесі їх реалізації.

Таким чином, результати дослідження підтверджують наявність сприятливих соціальних передумов для розвитку соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області. Високий рівень підтримки населення, позитивне ставлення до підприємницької освіти та готовність до партнерської взаємодії створюють основу для подальшого поширення даної моделі в закладах освіти регіону.

2.3. Ресурсний потенціал, бар'єри та перспективи впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області

Успішне впровадження соціального шкільного підприємництва значною мірою залежить від наявності ресурсів, які можуть бути залучені до створення та розвитку відповідних ініціатив. У сучасних умовах ресурсний потенціал територіальної громади розглядається не лише як сукупність матеріальних чи фінансових можливостей, а як комплекс людських, організаційних, інформаційних та соціальних ресурсів, що можуть бути використані для досягнення цілей місцевого розвитку [19; 20].

Важливу роль у розвитку соціального шкільного підприємництва відіграє людський капітал громади. Саме активна молодь, педагогічні працівники, представники громадських організацій та місцеві лідери є основними рушіями впровадження інноваційних освітніх практик. Результати проведеного дослідження свідчать, що респонденти розглядають молодь як один із ключових ресурсів розвитку територіальних громад. Такий підхід

відповідає сучасним принципам молодіжної політики, відповідно до яких молоді люди виступають не лише об'єктом підтримки, а й активними учасниками суспільних процесів.

Аналіз відкритих відповідей респондентів дозволив визначити основні ресурси, які можуть бути використані для розвитку соціального шкільного підприємництва в громадах Рівненської області (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Ресурси та можливості розвитку соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області

Складова	Основні результати дослідження
Наявні ресурси	Активна молодь, заклади освіти, педагогічні працівники, молодіжні центри, громадські організації, місцевий бізнес, громадські простори
Потенційні партнери	Органи місцевого самоврядування, школи, громадські організації, молодіжні центри, підприємці, батьківська громадськість
Перспективні напрями діяльності СШП	Виготовлення сувенірної продукції, екологічні проєкти, освітні послуги, організація подій, творчі майстерні, соціальні ініціативи
Очікувані результати впровадження СШП	Розвиток підприємницьких компетентностей молоді, підвищення громадянської активності, профорієнтація учнів, залучення молоді до розвитку громади
Основні бар'єри	Недостатнє фінансування, брак досвіду, недостатня обізнаність щодо СШП, нестача наставників та методичної підтримки
Умови успішного розвитку	Навчання учнів і педагогів, підтримка громади, партнерство між секторами, консультаційний супровід, доступ до ресурсів

*Джерело: складено на основі [29-33].

Найчастіше учасники дослідження згадували заклади освіти, активну молодь, педагогічних працівників, молодіжні центри, громадські організації,

місцевий бізнес та наявні громадські простори. Крім того, важливими передумовами розвитку соціального шкільного підприємництва респонденти називали наявність успішних прикладів молодіжних ініціатив, підтримку органів місцевого самоврядування та готовність громади до міжсекторної співпраці. Особливого значення для розвитку соціального шкільного підприємництва набувають заклади освіти, які можуть виступати не лише місцем реалізації підприємницьких ініціатив, а й центрами формування підприємницьких компетентностей молоді. Відповідно до положень Концепції Нової української школи, сучасна школа повинна забезпечувати розвиток підприємливості, фінансової грамотності, відповідальності та здатності до самостійного прийняття рішень [9]. Саме тому заклади освіти мають необхідний потенціал для впровадження моделей соціального шкільного підприємництва.

Важливим ресурсом також є мережа молодіжних центрів та громадських організацій, які вже мають досвід реалізації освітніх і соціальних проєктів. Такі інституції можуть забезпечувати навчання, менторську підтримку, консультаційний супровід та сприяти пошуку партнерів для учнівських команд. У багатьох громадах саме громадський сектор виступає ініціатором впровадження нових підходів до роботи з молоддю та розвитку підприємницьких компетентностей.

Суттєве значення для розвитку соціального шкільного підприємництва має також партнерство з представниками місцевого бізнесу. Підприємці можуть виступати наставниками, консультантами та потенційними замовниками продукції або послуг, створених у межах соціальних шкільних підприємств. Крім того, співпраця з бізнесом сприяє формуванню у молоді реалістичного розуміння підприємницької діяльності та потреб місцевого ринку.

Одним із важливих ресурсів розвитку соціального шкільного підприємництва є соціальний капітал громади, який проявляється через рівень довіри, готовність до співпраці та наявність партнерських зв'язків між

різними групами населення [19]. Дослідження показало, що більшість респондентів позитивно оцінюють можливість співпраці між закладами освіти, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та бізнесом у процесі розвитку соціального шкільного підприємництва. Це свідчить про наявність сприятливого середовища для формування локальних партнерств.

Результати дослідження дозволяють зробити висновок, що територіальні громади Рівненської області володіють значним ресурсним потенціалом для розвитку соціального шкільного підприємництва. Наявність активної молоді, освітніх закладів, громадських організацій, молодіжних центрів та потенційних партнерів із числа місцевого бізнесу створює необхідні передумови для впровадження та розвитку соціальних шкільних підприємств. Водночас ефективність використання цих ресурсів значною мірою залежатиме від рівня координації між зацікавленими сторонами та наявності системної підтримки відповідних ініціатив.

Важливим елементом оцінки перспектив розвитку соціального шкільного підприємництва є визначення напрямів діяльності, які можуть бути найбільш затребуваними та ефективними в умовах територіальних громад. Вибір виду діяльності соціального шкільного підприємства безпосередньо впливає на його життєздатність, соціальний вплив та рівень залучення учнівської молоді до підприємницької діяльності.

У ході дослідження респондентам було запропоновано визначити напрями діяльності, які вони вважають найбільш перспективними для соціальних шкільних підприємств у своїх громадах. Отримані результати демонструють значний інтерес до різноманітних моделей діяльності, що свідчить про наявність широких можливостей для розвитку соціального шкільного підприємництва в Рівненській області.

Аналіз результатів показує, що найбільшу підтримку серед респондентів отримали напрями, пов'язані з виготовленням продукції, реалізацією творчих та освітніх ініціатив, екологічними проєктами,

організацією заходів та наданням різноманітних послуг. Подібний вибір свідчить про прагнення мешканців громад поєднувати розвиток підприємницьких навичок молоді з вирішенням актуальних соціальних потреб.

Особливо перспективним напрямом респонденти вважають виготовлення продукції власного виробництва. Йдеться про сувенірну продукцію, поліграфічні вироби, елементи декору, екотовари, вироби ручної роботи та іншу продукцію, яка може виготовлятися учнями в межах навчального процесу або позакласної діяльності. Такий формат роботи дозволяє молоді отримувати практичний досвід виробництва, маркетингу, продажів та командної взаємодії.

Значний потенціал мають також екологічні ініціативи. Сучасні громади дедалі більше уваги приділяють питанням сортування відходів, повторного використання ресурсів, екологічної освіти та відповідального споживання. Соціальні шкільні підприємства можуть ефективно працювати в цій сфері через виробництво екоторбинок, сувенірів із вторинної сировини, організацію екологічних кампаній та просвітницьких заходів. Така діяльність поєднує економічну складову із формуванням екологічної свідомості молоді.

Перспективним напрямом розвитку соціального шкільного підприємництва є також організація освітніх та культурних заходів. Результати дослідження свідчать, що респонденти позитивно оцінюють можливість залучення молоді до проведення майстер-класів, тематичних тренінгів, освітніх програм, культурних подій та інших активностей, спрямованих на розвиток громади. Подібні ініціативи сприяють розвитку комунікаційних навичок, лідерства та відповідальності серед учасників.

Окремої уваги заслуговують напрями діяльності, пов'язані із наданням послуг. Залежно від потреб конкретної громади це можуть бути інформаційні послуги, організація дозвілля, технічна допомога, медіапроекти, туристичні маршрути, проведення заходів або створення цифрового контенту. Такі

формати є особливо актуальними в умовах розвитку цифрової економіки та зростання ролі креативних індустрій.

Отримані результати підтверджують, що соціальне шкільне підприємництво не має єдиної універсальної моделі. Успішність його функціонування значною мірою залежить від особливостей конкретної громади, наявних ресурсів, потреб населення та інтересів молоді. Саме тому при створенні соціальних шкільних підприємств важливо враховувати локальний контекст та орієнтуватися на ті напрями діяльності, які здатні забезпечити як соціальний ефект, так і економічну життєздатність проєкту.

Водночас результати дослідження свідчать, що більшість респондентів розглядають соціальне шкільне підприємництво насамперед як інструмент розвитку молоді та громади, а не як спосіб отримання прибутку. Це повністю відповідає принципам соціального підприємництва, відповідно до яких економічна діяльність виступає механізмом досягнення суспільно корисних цілей [1; 4].

Найбільш поширеною проблемою респонденти називали фінансові труднощі. Створення та функціонування соціального шкільного підприємства часто потребує початкових вкладень для закупівлі обладнання, матеріалів, організації навчання учасників або облаштування робочого простору (табл. 2.3). Особливо актуальною ця проблема є для невеликих територіальних громад, де можливості фінансування освітніх та молодіжних ініціатив є обмеженими. Водночас світова та українська практика демонструє, що значна частина соціальних шкільних підприємств успішно розпочинає діяльність завдяки підтримці місцевого самоврядування, грантових програм, громадських організацій та соціально відповідального бізнесу.

Важливим бар'єром також виступає недостатній рівень знань і практичного досвіду у сфері соціального підприємництва. Оскільки соціальне шкільне підприємництво є відносно новим явищем для українських громад, багато учасників освітнього процесу не мають достатнього розуміння принципів його функціонування, особливостей планування діяльності,

маркетингу, фінансового управління та оцінки соціального впливу. Саме тому одним із ключових чинників успішного впровадження СШП є організація системного навчання учнів, педагогів та представників громад.

Таблиця 2.3

Основні бар'єри впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області

Група бар'єрів	Прояви
Фінансові	нестача фінансування, відсутність стартових ресурсів
Компетентнісні	недостатній рівень знань та практичного досвіду
Партнерські	недостатня підтримка з боку окремих зацікавлених сторін
Організаційні	перевантаження учнів, нестача часу для реалізації проєктів

*Джерело: складено на основі [29-33].

Окрему увагу респонденти звертали на недостатню підтримку з боку окремих зацікавлених сторін. Соціальне шкільне підприємництво передбачає тісну взаємодію між закладами освіти, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, батьками та представниками бізнесу. За відсутності партнерської взаємодії реалізація навіть перспективних ідей може бути суттєво ускладнена. Тому розвиток міжсекторального співробітництва є однією з важливих передумов успішного функціонування соціальних шкільних підприємств.

Серед організаційних бар'єрів респонденти також відзначали перевантаження учнів та нестачу часу. Учасники освітнього процесу змушені поєднувати навчання, позакласну діяльність, громадську активність та особисті обов'язки. За таких умов впровадження додаткових підприємницьких ініціатив потребує гнучкого підходу до планування діяльності та створення умов, за яких участь у соціальному шкільному підприємстві буде доповнювати освітній процес, а не створювати додаткове навантаження.

Серед умов, які респонденти вважають необхідними для успішного впровадження соціального шкільного підприємництва, найчастіше називали проведення навчальних програм для учнів і педагогів, наявність наставників, підтримку з боку місцевої влади, розвиток партнерств із бізнесом та громадським сектором, а також можливість залучення додаткових фінансових ресурсів. Важливою умовою також є популяризація успішних прикладів діяльності соціальних шкільних підприємств, що сприятиме підвищенню рівня довіри до даного інструменту та залученню нових учасників.

Таким чином, результати дослідження дозволяють зробити висновок, що основними бар'єрами впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області є фінансові обмеження, нестача досвіду та недостатня підтримка окремих зацікавлених сторін. Водночас наявність значного суспільного запиту, готовність громад до співпраці та зацікавленість молоді створюють сприятливі умови для подальшого розвитку даного напрямку.

Результати проведеного дослідження свідчать про наявність сприятливих передумов для розвитку соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області. Незважаючи на виявлені бар'єри та певні організаційні труднощі, більшість респондентів демонструють позитивне ставлення до даної моделі діяльності та визнають її потенціал для розвитку молоді й громад.

Одним із найважливіших результатів дослідження є високий рівень підтримки ідеї створення соціальних шкільних підприємств серед представників різних цільових груп. Позитивне ставлення до впровадження СШП продемонстрували учні, педагоги, батьки, представники органів місцевого самоврядування та громадського сектору. Це свідчить про формування сприятливого соціального середовища для реалізації подібних ініціатив та знижує ризики несприйняття нових підходів у роботі закладів освіти.

Важливою передумовою розвитку соціального шкільного підприємництва є також наявність значного людського потенціалу в громадах області. Результати дослідження показали, що респонденти високо оцінюють роль молоді як активного учасника суспільних змін та визнають необхідність створення додаткових можливостей для розвитку її підприємницьких, лідерських та громадянських компетентностей. Саме соціальне шкільне підприємництво може стати одним із дієвих механізмів реалізації цього потенціалу.

Перспективи розвитку соціального шкільного підприємництва також пов'язані з процесами децентралізації та розширенням повноважень територіальних громад. Сучасні громади дедалі активніше впроваджують інструменти молодіжної політики, підтримують учнівське самоврядування, створюють молодіжні центри та розвивають партнерства між різними секторами. У таких умовах соціальне шкільне підприємництво може стати додатковим інструментом залучення молоді до розвитку громади та формування практичних навичок участі в суспільному житті.

Сприятливі умови для розвитку СШП створює і впровадження компетентнісного підходу в освіті. Відповідно до положень Концепції Нової української школи, важливими результатами навчання є розвиток підприємливості, фінансової грамотності, критичного мислення, комунікаційних навичок та відповідальності [9]. Соціальне шкільне підприємництво забезпечує можливість практичного формування зазначених компетентностей через участь учнів у реальних проєктах та вирішенні актуальних проблем громади.

Особливу роль у поширенні соціального шкільного підприємництва можуть відігравати молодіжні центри, громадські організації та регіональні хаби підтримки. Їхня діяльність здатна забезпечити методичний супровід, навчання, консультаційну допомогу та обмін успішними практиками між громадами. Саме такі структури можуть стати каталізаторами розвитку соціального шкільного підприємництва на регіональному рівні.

Перспективним напрямом подальшого розвитку є створення мережі соціальних шкільних підприємств, яка дозволить об'єднати заклади освіти, органи місцевого самоврядування, громадські організації та бізнес навколо спільної мети – розвитку активної, відповідальної та підприємливої молоді. Така мережа може сприяти поширенню успішного досвіду, залученню додаткових ресурсів та підвищенню ефективності реалізації учнівських ініціатив.

Таким чином, проведені дослідження підтвердили наявність значного потенціалу для розвитку соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області. Високий рівень підтримки населення, наявність людських ресурсів, розвиток молодіжної політики та зацікавленість освітнього середовища створюють сприятливі умови для поширення даної моделі. Водночас ефективна реалізація цього потенціалу потребує системної підтримки, розвитку партнерств та створення механізмів супроводу соціальних шкільних підприємств на місцевому та регіональному рівнях. Практичне підтвердження можливостей розвитку соціального шкільного підприємництва демонструє діяльність Хабу соціального шкільного підприємництва на базі Молодіжного інтеграційного центру «Кенеберг». Отримані результати свідчать, що за наявності навчального супроводу, партнерської підтримки та активної участі молоді соціальне шкільне підприємництво може успішно функціонувати навіть в умовах невеликої територіальної громади. Це підтверджує реалістичність впровадження подібних моделей і в інших громадах Рівненської області.

Висновки до розділу 2.

Проведені дослідження дозволили здійснити комплексну оцінку потенціалу впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області та визначити основні передумови, бар'єри й перспективи його розвитку. Аналіз результатів опитування 905 респондентів із різних громад області засвідчив наявність

значного суспільного інтересу до соціального шкільного підприємництва та позитивного ставлення до його впровадження як інструменту розвитку молоді й громад.

У ході дослідження встановлено, що рівень обізнаності населення щодо соціального підприємництва залишається помірним. Лише 29,4 % респондентів зазначили, що добре розуміють сутність соціального підприємництва, тоді як 54,2 % мають лише часткове уявлення про нього, а 16,4 % не володіють достатніми знаннями з даного питання. Водночас результати опитування свідчать про високий рівень готовності до навчання у цій сфері: 78,4 % опитаних висловили бажання долучатися до освітніх заходів, пов'язаних із соціальним шкільним підприємництвом. Це свідчить про наявність значного потенціалу для поширення відповідних знань і формування сприятливого середовища для розвитку підприємницьких ініціатив молоді.

Дослідження показало високий рівень підтримки підприємницької освіти та розвитку підприємницьких компетентностей серед дітей і молоді. Більшість респондентів високо оцінили важливість формування підприємливості, фінансової грамотності, відповідальності та навичок самостійного прийняття рішень. Такі результати підтверджують відповідність соціального шкільного підприємництва сучасним освітнім потребам та суспільним очікуванням.

Разом із позитивним ставленням до соціального шкільного підприємництва респонденти більш стримано оцінюють фактичну готовність своїх громад до його впровадження. Лише 21 % опитаних вважають громади повністю готовими до розвитку соціального шкільного підприємництва, тоді як 39 % оцінюють рівень готовності як частковий. Отримані результати свідчать про наявність значного потенціалу для розвитку цього напрямку, але водночас вказують на необхідність додаткової організаційної, методичної та ресурсної підтримки.

У результаті дослідження було встановлено, що територіальні громади Рівненської області володіють достатнім ресурсним потенціалом для розвитку соціального шкільного підприємництва. До ключових ресурсів респонденти віднесли активну молодь, заклади освіти, педагогічних працівників, молодіжні центри, громадські організації, місцевий бізнес та наявні громадські простори. Важливими передумовами розвитку також визначено підтримку органів місцевого самоврядування, міжсекторальне партнерство та готовність громади до співпраці.

Дослідження дозволило визначити найбільш перспективні напрями діяльності соціальних шкільних підприємств. Респонденти висловили підтримку ініціативам, пов'язаним із виготовленням продукції, реалізацією творчих та освітніх проєктів, екологічними заходами, організацією подій та наданням різноманітних послуг. Особливий інтерес викликали напрями, які поєднують розвиток підприємницьких навичок із вирішенням актуальних соціальних проблем громади.

Серед основних бар'єрів впровадження соціального шкільного підприємництва респонденти найчастіше називали фінансові труднощі, відсутність практичного досвіду, недостатню підтримку окремих зацікавлених сторін, перевантаження учнів та нестачу часу для реалізації додаткових ініціатив. Водночас виявлені труднощі мають переважно практичний характер і можуть бути подолані шляхом розвитку системи навчання, наставництва, консультаційної підтримки та партнерської взаємодії між основними стейкхолдерами.

Таким чином, результати проведеного дослідження підтвердили наявність сприятливих соціальних, організаційних та ресурсних передумов для розвитку соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області. Незважаючи на існуючі виклики, високий рівень підтримки населення, зацікавленість молоді, наявність ресурсного потенціалу та позитивне ставлення до підприємницької освіти створюють

підґрунтя для подальшого впровадження та масштабування соціального шкільного підприємництва в регіоні.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ТА МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ШКІЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Організаційна модель впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальній громаді

Результати проведеного дослідження підтвердили наявність значного потенціалу для розвитку соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області. Більшість респондентів позитивно оцінюють можливість створення соціальних шкільних підприємств, визнають важливість розвитку підприємницьких навичок у молоді та готові підтримувати відповідні ініціативи. Водночас дослідження виявило низку бар'єрів, серед яких недостатня обізнаність щодо механізмів функціонування соціального підприємництва, нестача практичного досвіду, обмежені фінансові ресурси та потреба в менторській підтримці.

Отримані результати свідчать про необхідність створення системного механізму впровадження соціального шкільного підприємництва, який враховуватиме як наявні ресурси громад, так і виклики, що можуть виникати на різних етапах реалізації відповідних ініціатив. З огляду на це автором запропоновано організаційну модель впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальній громаді, розроблену на основі аналізу наукових джерел, результатів проведеного дослідження та практичного досвіду діяльності Хабу соціального шкільного підприємництва на базі Молодіжного інтеграційного центру «Кенеберг».

На відміну від традиційних моделей підприємницької освіти, запропонована модель орієнтована не лише на формування підприємницьких компетентностей учнів, а й на вирішення актуальних соціальних проблем громади через залучення молоді до практичної діяльності. Основою моделі є принцип «від потреби громади до соціального впливу», відповідно до якого будь-яка підприємницька ініціатива розпочинається з виявлення конкретної

суспільної проблеми та завершується оцінкою отриманих соціальних результатів.

Під час розроблення моделі було враховано результати дослідження, які засвідчили високий рівень підтримки соціального шкільного підприємництва серед мешканців громад, а також визначили ключові потреби майбутніх учасників. Зокрема, значна частина респондентів відзначала необхідність навчання, консультаційної підтримки, залучення наставників та створення партнерств між закладами освіти, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями й представниками бізнесу. Саме тому запропонована модель передбачає активну взаємодію всіх зацікавлених сторін на кожному етапі впровадження соціального шкільного підприємництва.

Організаційна модель складається із семи взаємопов'язаних етапів: вивчення потреб громади, формування партнерської мережі, навчання та менторської підтримки, розроблення соціальної бізнес-ідеї, запуску соціального шкільного підприємства, оцінки соціального впливу та масштабування успішних практик. Послідовна реалізація зазначених етапів дозволяє забезпечити не лише створення окремого соціального шкільного підприємства, а й формування сталої екосистеми розвитку молодіжних ініціатив у громаді.

Важливим елементом запропонованої моделі є система оцінювання її результативності. На відміну від традиційних освітніх проєктів, ефективність соціального шкільного підприємництва доцільно оцінювати не лише за економічними показниками, а й за рівнем соціального та освітнього впливу.

До основних критеріїв успішності впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальній громаді доцільно віднести:

- кількість учнів, залучених до діяльності соціального шкільного підприємства;
- рівень сформованості підприємницьких компетентностей учасників;
- кількість реалізованих соціальних ініціатив;

- обсяг залучених ресурсів та партнерств;
- рівень участі громади у підтримці діяльності підприємства;
- соціальний ефект для громади;
- сталість діяльності соціального шкільного підприємства після завершення стартового етапу.

Використання зазначених критеріїв дозволяє комплексно оцінювати результати впровадження соціального шкільного підприємництва та здійснювати подальше вдосконалення моделі.

Практичним підтвердженням дієвості окремих елементів запропонованої моделі є діяльність Хабу соціального шкільного підприємництва на базі Молодіжного інтеграційного центру «Кенеберг». У процесі роботи Хабу було реалізовано комплекс заходів, спрямованих на навчання молоді основам соціального підприємництва, розвиток підприємницьких компетентностей та підтримку учнівських команд.

Зокрема, учасники проходили навчання з командоутворення, фінансової грамотності, маркетингу, проєктного менеджменту та розробки бізнес-моделей. Подальшим етапом стала реалізація конкурсу «Твій проєкт – твоя дія», що дозволив учнівським командам апробувати набуті знання на практиці та отримати фінансову підтримку для реалізації власних соціальних ініціатив.

Досвід діяльності Хабу підтвердив важливість поєднання навчання, менторської підтримки та практичної діяльності, що також було відображено в запропонованій організаційній моделі (рис. 3.1).

Запропонована на рис. 3.1 модель демонструє логіку функціонування соціального шкільного підприємництва як механізму вирішення соціальних проблем громади через підприємницьку діяльність молоді. На відміну від традиційного бізнесу, який орієнтований насамперед на отримання прибутку, соціальне шкільне підприємництво розпочинається з виявлення конкретної соціальної проблеми або потреби громади.

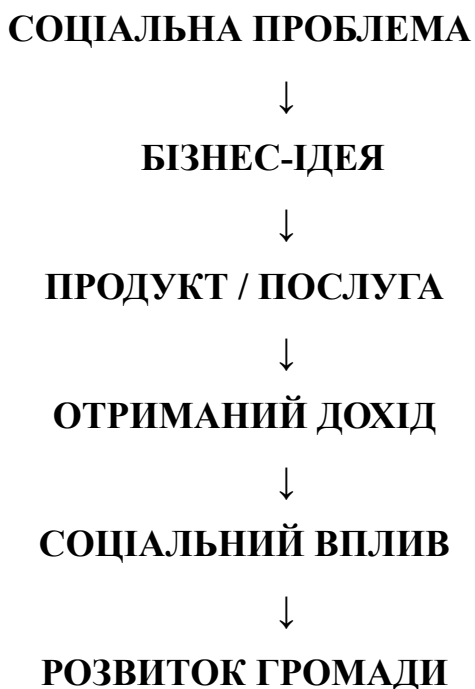

Рис. 3.1. Взаємозв'язок основних елементів соціального шкільного підприємництва

На основі визначеної проблеми учасники формують бізнес-ідею, яка передбачає створення продукту або послуги, здатних одночасно задовольняти потреби споживачів та забезпечувати позитивний соціальний вплив. Реалізація продукції або послуг дозволяє отримувати дохід, який використовується для підтримки діяльності підприємства, розвитку нових ініціатив або вирішення визначеної соціальної проблеми.

Важливою особливістю соціального шкільного підприємництва є те, що кінцевою метою діяльності виступає не прибуток як такий, а створення суспільної цінності. Саме тому отримані ресурси спрямовуються на досягнення соціального впливу, який може проявлятися у розвитку молоді, підтримці громадських ініціатив, покращенні освітнього середовища, реалізації благодійних заходів або вирішенні інших актуальних потреб громади.

Водночас участь учнів у всіх етапах діяльності соціального шкільного підприємства забезпечує формування підприємницьких компетентностей, передбачених Концепцією Нової української школи. Молоді люди набувають

практичного досвіду командної роботи, фінансового планування, маркетингу, комунікації, управління проєктами та прийняття рішень. Таким чином, соціальне шкільне підприємництво створює подвійний ефект: сприяє розвитку громади та одночасно формує активних, відповідальних і підприємливих громадян.

Практичне підтвердження ефективності такої моделі демонструє діяльність Хабу соціального шкільного підприємництва на базі Молодіжного інтеграційного центру «Кенеберг». Під час реалізації навчальних програм та конкурсу «Твій проєкт – твоя дія» учасники проходили повний цикл від виявлення проблем громади до створення власних соціальних ініціатив і пошуку ресурсів для їх реалізації. Це дозволило не лише розвивати підприємницькі навички молоді, а й формувати її відповідальність за розвиток власної громади.

Отже, представлена модель відображає ключовий принцип соціального шкільного підприємництва: поєднання підприємницької діяльності з досягненням позитивних соціальних змін та розвитком людського потенціалу громади (табл. 3.1). Дані SWOT-аналізу свідчать, що запропонована організаційна модель має значний потенціал для впровадження в територіальних громадах Рівненської області. До її основних переваг належать орієнтація на потреби громади, практичний характер навчання та залучення широкого кола партнерів. Водночас успішність реалізації моделі значною мірою залежатиме від рівня підтримки з боку органів місцевого самоврядування, закладів освіти та громадського сектору. Виявлені можливості свідчать про сприятливі умови для подальшого розвитку соціального шкільного підприємництва, тоді як потенційні загрози потребують врахування під час планування та реалізації відповідних ініціатив.

Таблиця 3.1

SWOT-аналіз організаційної моделі впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальній громаді

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
Орієнтація на реальні потреби громади	Потреба у початковому навчанні учасників
Поєднання освітньої та практичної діяльності	Залежність від рівня мотивації команди
Формування підприємницьких і громадянських компетентностей молоді	Обмежені кадрові та фінансові ресурси окремих громад
Залучення різних груп стейкхолдерів до співпраці	Необхідність постійного менторського супроводу
Можливість реалізації в різних типах громад	Різний рівень готовності закладів освіти до впровадження СШП
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
Залучення грантових програм та донорської підтримки	Скорочення фінансування освітніх та молодіжних програм
Інтеграція СШП у місцеві програми розвитку молоді та освіти	Відтік активної молоді з територіальних громад
Розвиток партнерств між школами, громадськими організаціями та бізнесом	Низька зацікавленість окремих стейкхолдерів
Створення мережі соціальних шкільних підприємств у громадах області	Формальний підхід до реалізації моделі
Масштабування успішних практик на регіональному рівні	Економічна нестабільність та зовнішні кризові фактори

*Джерело: складено автором на основі [29-33]

3.2. Перспективи ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування, закладів освіти, громадських організацій та молодіжних центрів у підтримці соціального шкільного підприємництва

Ефективне впровадження соціального шкільного підприємництва потребує залучення широкого кола зацікавлених сторін, кожна з яких виконує власну функцію в процесі створення сприятливого середовища для розвитку молодіжних підприємницьких ініціатив. Результати проведеного дослідження підтвердили, що мешканці територіальних громад Рівненської області розглядають розвиток соціального шкільного підприємництва як спільну відповідальність закладів освіти, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, молодіжних центрів та представників бізнесу.

Особливу роль у підтримці соціального шкільного підприємництва відіграють органи місцевого самоврядування. Саме вони формують місцеву політику у сфері освіти та молодіжного розвитку, затверджують відповідні програми та створюють умови для реалізації інноваційних підходів до роботи з молоддю. Органи місцевого самоврядування можуть сприяти розвитку соціального шкільного підприємництва шляхом включення відповідних заходів до місцевих програм підтримки молоді, освіти та підприємництва, надання організаційної підтримки, сприяння пошуку партнерів та популяризації успішних практик серед закладів освіти громади.

Важливим напрямом діяльності органів місцевого самоврядування є створення умов для участі молоді у процесах прийняття рішень. Соціальне шкільне підприємництво дозволяє молодим людям не лише здобувати практичні навички, а й брати безпосередню участь у вирішенні проблем громади. Саме тому підтримка таких ініціатив відповідає сучасним принципам молодіжної політики та сприяє формуванню активного громадянства.

Центральним учасником процесу впровадження соціального шкільного підприємництва є заклади освіти. Саме школа створює середовище, у якому

учні отримують можливість поєднати навчання з практичною діяльністю. Заклади освіти забезпечують організацію командної роботи, інтеграцію підприємницьких підходів у навчальний процес, підтримку учнівських ініціатив та супровід діяльності соціальних шкільних підприємств.

Відповідно до Концепції Нової української школи розвиток підприємливості та фінансової грамотності належить до ключових компетентностей сучасного випускника. Соціальне шкільне підприємництво створює практичні умови для формування зазначених компетентностей через безпосередню участь учнів у створенні продуктів, наданні послуг, плануванні діяльності та оцінці результатів власної роботи.

Значний внесок у розвиток соціального шкільного підприємництва можуть забезпечувати громадські організації. На відміну від закладів освіти, громадський сектор часто володіє більшим досвідом реалізації проєктів, залучення ресурсів, організації навчання та побудови партнерств. Громадські організації можуть виступати ініціаторами створення соціальних шкільних підприємств, забезпечувати експертний супровід, проводити навчальні програми та надавати менторську підтримку учнівським командам.

Практичним прикладом такої діяльності є робота ГО «Агенція розвитку громад "Інтонія ЗМІН"» та Хабу соціального шкільного підприємництва на базі Молодіжного інтеграційного центру «Кенеберг». У межах діяльності Хабу було реалізовано низку навчальних програм, тренінгів, воркшопів та консультацій для учнів, педагогів і представників громад. Окремим напрямом роботи стала підтримка учнівських команд у межах конкурсу «Твій проєкт – твоя дія», що дозволило учасникам не лише отримати знання, а й реалізувати власні соціальні ініціативи на практиці.

Особливе місце у запропонованій моделі займають молодіжні центри. Вони можуть виконувати роль посередника між молоддю, школою, громадою та партнерами, забезпечуючи необхідну інфраструктуру для навчання, спілкування та реалізації проєктів. Молодіжні центри мають значний потенціал для популяризації соціального шкільного підприємництва,

розвитку лідерських якостей молоді та формування культури громадської участі.

Досвід діяльності Молодіжного інтеграційного центру «Кенеберг» демонструє, що саме молодіжний центр може виступати платформою для об'єднання різних учасників навколо спільної мети розвитку молоді та громади. Поєднання неформальної освіти, волонтерства, підприємницьких ініціатив та громадської активності створює сприятливі умови для розвитку соціального шкільного підприємництва та забезпечує його сталість.

Таким чином, успішне впровадження соціального шкільного підприємництва можливе лише за умови ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування, закладів освіти, громадських організацій та молодіжних центрів. Кожен із зазначених суб'єктів виконує власну функцію, а їхня співпраця формує цілісну систему підтримки молодіжних підприємницьких ініціатив та сприяє розвитку активної й відповідальної молоді в територіальних громадах (табл. 3.2).

Дані таблиці 3.2 демонструють, що розвиток соціального шкільного підприємництва є результатом спільної діяльності різних груп стейкхолдерів. Ефективність функціонування соціального шкільного підприємства залежить не лише від активності учнів, а й від рівня підтримки з боку органів місцевого самоврядування, закладів освіти, громадського сектору та бізнесу. Саме міжсекторальне партнерство створює умови для сталого розвитку молодіжних підприємницьких ініціатив та посилює їхній соціальний вплив на громаду.

Таблиця 3.2

Функції основних стейкхолдерів у процесі створення та розвитку соціального шкільного підприємництва в територіальній громаді

Стейкхолдер	Основні функції
Органи місцевого самоврядування	Формування сприятливої місцевої політики щодо розвитку молоді та підприємництва; включення СШП до програм розвитку громади; сприяння міжсекторальній співпраці; пошук ресурсів та партнерів; інформаційна підтримка успішних практик.
Заклади освіти	Формування учнівських команд; інтеграція підприємницької освіти в навчальний процес; супровід діяльності СШП; надання приміщень та організаційної підтримки; координація взаємодії між учнями, педагогами та партнерами.
Педагоги та наставники	Консультування учнів; розвиток підприємницьких та соціальних компетентностей; супровід реалізації бізнес-ідей; допомога в плануванні діяльності та оцінці результатів.
Молодіжні центри	Організація неформального навчання; проведення тренінгів, воркшопів та консультацій; розвиток лідерства та командної роботи; створення простору для реалізації молодіжних ініціатив; налагодження партнерств між різними учасниками процесу.
Громадські організації	Методична та експертна підтримка; залучення грантових ресурсів; проведення навчальних програм; менторський супровід команд; поширення успішних практик соціального шкільного підприємництва.
Представники бізнесу	Надання експертних консультацій; наставництво; допомога у вивченні ринку; підтримка матеріальними ресурсами; замовлення продукції або послуг соціальних шкільних підприємств.
Батьки	Мотиваційна підтримка учнів; сприяння участі дітей у діяльності СШП; допомога у реалізації окремих заходів та проєктів; популяризація діяльності підприємства в громаді.

Продовження табл. 3.2

Учні та молодь	Виявлення проблем громади; розробка та реалізація бізнес-ідей; виробництво продукції або надання послуг; участь у прийнятті рішень; оцінка результатів діяльності; представлення інтересів молоді в громаді.
Хаб соціального шкільного підприємництва	Координація навчальних програм; накопичення та поширення успішних практик; методичний супровід громад; організація конкурсів, форумів та мережування учасників; підтримка процесу масштабування СШП.

*Джерело: складено автором на основі [29-33].

3.3. Практичні рекомендації щодо розвитку та масштабування соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області

Результати проведеного дослідження засвідчили значний потенціал розвитку соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області. Водночас було виявлено низку викликів, пов'язаних із недостатнім рівнем обізнаності населення, нестачею практичного досвіду, фінансовими обмеженнями та потребою у менторській підтримці. З огляду на це доцільним є впровадження комплексу заходів, спрямованих на формування сприятливого середовища для розвитку соціального шкільного підприємництва на місцевому та регіональному рівнях.

Запропоновані рекомендації розроблено на основі результатів авторського дослідження, аналізу наукових джерел та практичного досвіду діяльності Хабу соціального шкільного підприємництва Молодіжного інтеграційного центру «Кенеберг» (табл. 3.3).

Першочерговим завданням для територіальних громад є підвищення рівня обізнаності щодо сутності та можливостей соціального шкільного підприємництва.

Таблиця 3.3

Практичні рекомендації щодо розвитку соціального шкільного підприємництва на основі результатів дослідження

Виявлена проблема (за результатами опитування)	Практична рекомендація
Недостатній рівень обізнаності мешканців громад щодо соціального підприємництва та СШП	Проводити інформаційні кампанії, презентації успішних кейсів, відкриті зустрічі для учнів, педагогів, батьків та представників громад.
Нестача практичного досвіду у сфері соціального підприємництва	Організовувати навчальні програми з елементами практики, візити до успішних соціальних підприємств, роботу над власними проектами.
Потреба у менторській підтримці	Створити систему наставництва із залученням підприємців, громадських діячів, представників молодіжних центрів та випускників програм СШП.
Обмежені фінансові ресурси для запуску СШП	Запровадити мінігрантові конкурси для учнівських команд, сприяти залученню грантів, партнерської підтримки бізнесу та місцевих програм фінансування.
Недостатня взаємодія між школами та громадою	Розвивати партнерства між закладами освіти, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та молодіжними центрами.
Відсутність системної підтримки СШП у громадах	Включати розвиток соціального шкільного підприємництва до місцевих програм освіти, молодіжної політики та стратегій розвитку громад.
Потреба у розвитку підприємницьких навичок молоді	Впроваджувати навчання за принципом «learning by doing» через створення реальних учнівських підприємств та реалізацію соціальних проєктів.
Необхідність поширення успішного досвіду	Створити регіональну мережу соціальних шкільних підприємств Рівненської області для обміну досвідом, спільного навчання та проведення конкурсів і форумів.

Джерело: складено автором на основі [29-33].

Результати опитування засвідчили, що значна частина респондентів недостатньо добре знайома з механізмами функціонування соціальних підприємств та можливостями їх використання в освітньому середовищі. У зв'язку з цим доцільним є проведення інформаційних кампаній, презентацій успішних практик, навчальних візитів та публічних заходів для учнів, педагогів, батьків і представників громад. Важливою умовою розвитку соціального шкільного підприємництва є створення системи навчання та супроводу учнівських команд. Доцільно забезпечити регулярне проведення тренінгів з основ соціального підприємництва, фінансової грамотності, маркетингу, командоутворення, проєктного менеджменту та оцінки соціального впливу. Особливу увагу слід приділяти практичному навчанню через реалізацію власних проєктів та вирішення реальних проблем громади.

З метою подолання одного з основних бар'єрів, виявлених під час дослідження, а саме нестачі практичного досвіду, рекомендується створити систему наставництва для учнівських команд. До менторської підтримки можуть залучатися підприємці, представники громадських організацій, молодіжних центрів, органів місцевого самоврядування та успішних соціальних підприємств.

Важливим напрямом розвитку є формування локальних партнерств між закладами освіти, органами місцевого самоврядування, молодіжними центрами, громадськими організаціями та бізнесом. Саме міжсекторальна співпраця дозволяє забезпечити необхідні ресурси, експертну підтримку та сталість діяльності соціальних шкільних підприємств.

Практика діяльності Хабу соціального шкільного підприємництва на базі Молодіжного інтеграційного центру «Кенеберг» підтверджує ефективність поєднання навчання, менторської підтримки, конкурсних механізмів та практичної реалізації молодіжних ініціатив. Саме тому доцільним є створення в територіальних громадах регіональної мережі підтримки соціального шкільного підприємництва, яка забезпечуватиме обмін досвідом, поширення успішних практик та взаємодію між командами.

Окремої уваги потребує питання фінансової підтримки соціальних шкільних підприємств. Для забезпечення їх сталого розвитку доцільно використовувати різноманітні джерела фінансування, серед яких місцеві програми підтримки молодіжних ініціатив, грантові конкурси, благодійні внески, партнерські програми з бізнесом та механізми соціального замовлення.

З метою масштабування успішних практик рекомендується включати розвиток соціального шкільного підприємництва до стратегічних документів територіальних громад, програм розвитку освіти та молодіжної політики. Такий підхід сприятиме системній підтримці відповідних ініціатив та забезпечить їх інтеграцію в процеси місцевого розвитку.

Таким чином, розвиток соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області потребує комплексного підходу, що поєднує освітню, організаційну, фінансову та партнерську підтримку. Аналіз результатів дослідження показав, що більшість бар'єрів впровадження соціального шкільного підприємництва пов'язані не з відсутністю суспільної підтримки, а з браком знань, практичного досвіду та організаційних механізмів підтримки. Це свідчить про доцільність розвитку інфраструктури соціального шкільного підприємництва на рівні територіальних громад.

Практичний досвід діяльності Хабу соціального шкільного підприємництва на базі Молодіжного інтеграційного центру «Кенеберг» підтверджує ефективність комплексного підходу, що поєднує навчання, менторство, конкурсну підтримку та можливість практичної реалізації учнівських ініціатив. Саме такий підхід дозволяє не лише формувати підприємницькі компетентності молоді, а й створювати умови для її активної участі у розвитку громади.

Запропоновані рекомендації можуть бути використані органами місцевого самоврядування, закладами освіти, молодіжними центрами та громадськими організаціями як практичний інструмент для розвитку та

масштабування соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі роботи було розроблено практичні підходи до впровадження та розвитку соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області на основі результатів проведеного дослідження, аналізу наукових джерел та практичного досвіду діяльності Хабу соціального шкільного підприємництва на базі Молодіжного інтеграційного центру «Кенеберг».

У результаті дослідження запропоновано організаційну модель впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальній громаді, яка передбачає взаємодію органів місцевого самоврядування, закладів освіти, громадських організацій, молодіжних центрів, місцевого бізнесу та учнівської молоді. Встановлено, що ефективність функціонування соціального шкільного підприємництва значною мірою залежить від рівня міжсекторальної співпраці, наявності системи наставництва та підтримки молодіжних ініціатив.

Дослідження дозволило визначити ключові функції основних стейкхолдерів у процесі розвитку соціального шкільного підприємництва. Органи місцевого самоврядування забезпечують стратегічну та організаційну підтримку, заклади освіти створюють умови для формування підприємницьких компетентностей учнів, громадські організації та молодіжні центри здійснюють навчальний і менторський супровід, а місцевий бізнес може виступати партнером та джерелом практичного досвіду для молодіжних команд.

На основі результатів дослідження сформовано практичні рекомендації щодо розвитку та масштабування соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області. Серед основних напрямів визначено підвищення рівня обізнаності населення, створення локальних

координаційних груп, розвиток системи навчання та наставництва, інтеграцію соціального шкільного підприємництва в місцеві програми розвитку освіти та молодіжної політики, а також розширення партнерств між різними секторами громади.

Таким чином, запропоновані організаційна модель та практичні рекомендації можуть бути використані територіальними громадами як основа для впровадження та розвитку соціального шкільного підприємництва. Їх реалізація сприятиме формуванню підприємницьких компетентностей молоді, підвищенню її громадянської активності, розвитку локального лідерства та посиленню спроможності громад до сталого розвитку.

ВИСНОВКИ

У бакалаврській роботі досліджено перспективи впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області як інструменту розвитку молоді, підвищення громадянської активності та вирішення локальних соціальних проблем. На основі аналізу наукової літератури, нормативно-правової бази, міжнародного досвіду та результатів авторського дослідження досягнуто поставленої мети та виконано основні завдання дослідження.

У ході теоретичного аналізу встановлено, що соціальне підприємництво є ефективним механізмом поєднання підприємницької діяльності із досягненням суспільно корисних цілей. Його особливістю є спрямування економічної діяльності на вирішення соціальних, освітніх, культурних або екологічних проблем. Соціальне шкільне підприємництво розглядається як окремий напрям соціального підприємництва, що забезпечує формування підприємницьких компетентностей учнів через практичну діяльність та одночасно сприяє розвитку громади.

Дослідження показало, що соціальне шкільне підприємництво відповідає сучасним підходам компетентнісного навчання, закладеним у Концепції Нової української школи. Воно сприяє розвитку підприємливості, фінансової грамотності, комунікативних навичок, критичного мислення, лідерства, відповідальності та здатності працювати в команді. Встановлено, що використання підходів *learning by doing* та *experiential learning* створює сприятливі умови для формування практичного досвіду молоді та підвищення її готовності до активної участі в суспільному житті.

У результаті аналізу міжнародного досвіду встановлено, що соціальне шкільне підприємництво активно розвивається у Великій Британії, Німеччині, Фінляндії, Канаді та інших країнах, де розглядається як важливий інструмент розвитку молодіжного підприємництва та соціальних інновацій. Успішність таких практик забезпечується системною підтримкою з боку держави, освітніх закладів, громадських організацій та бізнесу.

На основі проведеного дослідження в територіальних громадах Рівненської області встановлено, що більшість респондентів позитивно ставляться до ідеї розвитку соціального шкільного підприємництва та визнають важливість формування підприємницьких навичок у дітей та молоді. Отримані результати свідчать про наявність суспільного запиту на впровадження практикоорієнтованих освітніх підходів, які дозволяють поєднувати навчання з реальним досвідом вирішення проблем громади.

Дослідження засвідчило, що найбільш перспективними напрямками діяльності соціальних шкільних підприємств респонденти вважають благодійні, освітні, екологічні та соціально спрямовані ініціативи. Це підтверджує, що мешканці громад сприймають соціальне шкільне підприємництво насамперед як інструмент суспільного розвитку та формування активної громадянської позиції молоді.

Водночас було виявлено низку бар'єрів, які можуть ускладнювати впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах. До основних із них належать недостатня обізнаність щодо соціального підприємництва, нестача практичного досвіду, потреба у менторській підтримці, фінансові обмеження та недостатній рівень міжсекторальної взаємодії. Отримані результати свідчать про необхідність створення системи підтримки соціального шкільного підприємництва на рівні громад та області.

На основі результатів дослідження, аналізу наукових джерел та практичного досвіду діяльності Хабу соціального шкільного підприємництва Молодіжного інтеграційного центру «Кенеберг» розроблено авторську організаційну модель впровадження соціального шкільного підприємництва в територіальній громаді. Запропонована модель передбачає послідовну реалізацію семи етапів: дослідження потреб громади, формування партнерської мережі, навчання та менторську підтримку, розроблення соціальної бізнес-ідеї, запуск соціального шкільного підприємства, оцінку соціального впливу та масштабування успішних практик.

Обґрунтовано, що ключовою умовою успішного розвитку соціального шкільного підприємництва є ефективна взаємодія органів місцевого самоврядування, закладів освіти, громадських організацій, молодіжних центрів, бізнесу, батьків та молоді. Саме міжсекторальне партнерство створює необхідні умови для залучення ресурсів, поширення успішного досвіду та забезпечення сталості учнівських підприємницьких ініціатив.

У роботі розроблено практичні рекомендації щодо розвитку та масштабування соціального шкільного підприємництва в територіальних громадах Рівненської області. Серед пріоритетних напрямів визначено підвищення рівня обізнаності населення, розвиток системи навчання та наставництва, підтримку учнівських команд через конкурсні та грантові механізми, створення мережі партнерств між основними стейкхолдерами та інтеграцію соціального шкільного підприємництва до місцевих програм розвитку освіти і молодіжної політики.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що соціальне шкільне підприємництво має значний потенціал для розвитку територіальних громад Рівненської області. Воно може стати ефективним інструментом формування підприємницьких компетентностей молоді, підвищення рівня її громадянської активності та залучення до вирішення актуальних проблем громади. Запропонована організаційна модель та практичні рекомендації можуть бути використані органами місцевого самоврядування, закладами освіти, громадськими організаціями та молодіжними центрами під час розроблення та реалізації програм підтримки соціального шкільного підприємництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Dees J. G. The Meaning of Social Entrepreneurship. Durham : Duke University, 2001. URL: https://case.fuqua.duke.edu/knowledge_items/the-meaning-of-social-entrepreneurship/ (дата звернення: 01.06.2026).
2. Austin J., Stevenson H., Wei-Skillern J. Social and Commercial Entrepreneurship: Same, Different, or Both? Entrepreneurship Theory and Practice. 2006. Vol. 30, № 1. P. 1–22. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6520.2006.00107.x> (дата звернення: 01.06.2026).
3. Zahra S. A., Gedajlovic E., Neubaum D. O., Shulman J. M. A Typology of Social Entrepreneurs: Motives, Search Processes and Ethical Challenges. Journal of Business Venturing. 2009. Vol. 24, № 5. P. 519–532. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2008.04.007> (дата звернення: 02.06.2026).
4. Nicholls A. Social Entrepreneurship: New Models of Sustainable Social Change. Oxford : Oxford University Press, 2006. 464 p. (дата звернення: 02.06.2026).
5. Bornstein D. How to Change the World: Social Entrepreneurs and the Power of New Ideas. Oxford : Oxford University Press, 2007. 368 p. (дата звернення: 04.06.2026).
6. Gregory D., Anderson B. Social Entrepreneurship and Community Development. Community Development Journal. 2006. (дата звернення: 02.06.2026).
7. Костецька Л., Березяк Н. Соціальне підприємництво як інноваційний інструмент суспільного розвитку. Економіка України. 2014. № 12. С. 57–68. (дата звернення: 08.06.2026).
8. Соціальне підприємництво в Україні: економіко-правовий аналіз : аналітичний звіт. Київ, 2020. URL:

- https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2021/07/legal-report-in-ukraine_ukrainian_1.pdf (дата звернення: 10.06.2026).
9. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 12.05.2026).
 10. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 12.05.2026).
 11. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 13.05.2026).
 12. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки : Указ Президента України від 27.09.2021 № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (дата звернення: 13.05.2026).
 13. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27.04.2021 № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення: 14.05.2026).
 14. Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021–2025 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 02.06.2021 № 579. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.05.2026).
 15. Стратегія розвитку Рівненської області на період до 2027 року. URL: <https://www.rv.gov.ua/strategiya-rozvitku-rivnenskoyi-oblasti-na-period-do-2027-roku> (дата звернення: 15.05.2026).
 16. European Commission. Social Business Initiative: Creating a Favourable Climate for Social Enterprises, Key Stakeholders in the Social Economy and

- Innovation. Brussels, 2011. URL:
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52011DC0682>
 (дата звернення: 20.05.2026).
- 17.OECD. Policy Brief on Social Entrepreneurship. Paris : OECD Publishing, 2013. URL:
https://www.oecd.org/en/publications/policy-brief-on-social-entrepreneurship_13d53589-en.html (дата звернення: 21.05.2026).
- 18.Alter K. Social Enterprise Typology. Virtue Ventures LLC, 2007. URL:
<https://www.4lenses.org/setypology> (дата звернення: 22.05.2026).
- 19.Kolb D. A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. New Jersey : Prentice Hall, 1984. 256 p.
- 20.Lackéus M. Entrepreneurship in Education: What, Why, When, How. OECD Local Economic and Employment Development Papers. 2015. № 2015/06. URL: <https://doi.org/10.1787/cccac96a-en> (дата звернення: 23.05.2026).
- 21.Bourn D. Teachers as Agents of Social Change. International Journal of Development Education and Global Learning. 2016. Vol. 7, № 3. P. 63–77. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1167813.pdf> (дата звернення: 23.05.2026).
- 22.Gibb A. Towards the Entrepreneurial University. National Council for Graduate Entrepreneurship, 2005. URL:
https://ncee.org.uk/wp-content/uploads/2023/09/towards_the_entrepreneurial_university.pdf (дата звернення: 24.05.2026).
- 23.European Commission. Entrepreneurship Education: A Guide for Educators. Brussels, 2013. URL:
<https://ec.europa.eu/docsroom/documents/7465/attachments/1/translations/en/renditions/native> (дата звернення: 24.05.2026).
- 24.Youth Entrepreneurship Policy Review. New York : United Nations Development Programme, 2017. URL:
<https://www.undp.org/publications/youth-entrepreneurship-policy-review>
 (дата звернення: 25.05.2026).

25. Social Enterprise Schools Programme. Impact Report. Edinburgh, 2023.
URL:
<https://socialenterprise.academy/social-enterprise-schools-england-wales/>
(дата звернення: 26.05.2026).
26. Entrepreneurship Education at School in Europe. Eurydice Report.
Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2016. URL:
<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/74a7d356-dc53-11e5-8fea-01aa75ed71a1> (дата звернення: 27.05.2026).
27. Ashoka. Youth Venture Programme. URL:
<https://www.ashoka.org/en-us/program/youth-venture> (дата звернення:
28.05.2026).
28. British Council. Social Enterprise and Innovation. URL:
<https://www.britishcouncil.org/society/social-enterprise> (дата звернення:
29.05.2026).
29. Матеріали діяльності Хабу соціального шкільного підприємництва
Молодіжного інтеграційного центру «Кенеберг». Смизька ТГ,
2024–2026. Неопубліковані матеріали. Архів автора.
30. Звіт про діяльність Молодіжного інтеграційного центру «Кенеберг» за
2024–2025 роки. Смизька ТГ, 2025. Неопубліковані матеріали. Архів
автора.
31. Матеріали конкурсу молодіжних ініціатив «Твій проєкт – твоя дія».
Смизька ТГ, 2026. Неопубліковані матеріали. Архів автора.
32. Авторське дослідження «Потенціал розвитку соціального шкільного
підприємництва в територіальних громадах Рівненської області». 2026.
Загальна кількість респондентів – 1235 осіб. Архів автора.
33. Результати опитування мешканців пілотних громад Рівненської області
щодо розвитку соціального шкільного підприємництва. 2026.
Неопубліковані матеріали. Архів автора.
34. Методичні матеріали Хабу соціального шкільного підприємництва МІЦ
«Кенеберг». 2025–2026. Неопубліковані матеріали. Архів автора.

- 35.Свинчук А. А., Корнецький А. О., Гончарова М. А., Назарук В. Я., Гусак Н. Є., Туманова А. А. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін : посібник. Київ : ТОВ «Підприємство «ВІ ЕН ЕЙ», 2017. 188 с. URL: https://krliman.gov.ua/upload/editor/soc_biznes.pdf (дата звернення: 11.06.2026).
- 36.Смаль В. В., Кокоть В. О. Соціальне підприємництво: підходи до визначення та ідентифікації. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Географічні науки. 2016. № 5. С. 69–74. URL: <https://gj.journal.kspu.edu/index.php/gj/article/view/187> (дата звернення: 11.06.2026).
- 37.Соціальне підприємництво в Україні. Економіко-правовий аналіз : аналітичний звіт для проєкту «EU4Youth – розкриття потенціалу молодих соціальних підприємців в Молдові і Україні». 2020. URL: https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2021/07/legal-report-in-ukraine_ukrainian_1.pdf (дата звернення: 12.06.2026).
- 38.Трегубов О. С., Дороніна О. А., Якимова Н. С. Потенціал розвитку соціального підприємництва на Вінниччині. Економіка і організація управління. 2022. № 4 (48). С. 31–40. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/13534> (дата звернення: 13.06.2026).
- 39.Якимова Н. С., Лаушкін О. М. Науково-методичні засади формування маркетингової стратегії розвитку соціального підприємництва в Україні. Економіка і організація управління. 2023. № 4 (52). С. 99–107. URL: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2023.4.11> (дата звернення: 14.06.2026).
- 40.Гуцол Д. С., Якимова Н. С. Оцінювання ефективності соціального впливу як ключовий інструмент управління соціальними підприємствами. Empirio. 2025. Т. 2, № 1. С. 61–70. URL: <https://empirio.ukma.edu.ua/article/view/323011> (дата звернення: 15.06.2026).

Національний університет
водного господарства
та природокористування

1

**Ministry of Education and Science of Ukraine
National University of Water and Environmental Engineering
Educational and Scientific Institute of Economics and Management
Department of Management and Public Governance**

**ILLUSTRATIVE MATERIALS
for the Bachelor's Qualification Thesis
on the topic:
“PROSPECTS FOR THE IMPLEMENTATION OF SOCIAL SCHOOL
ENTREPRENEURSHIP IN THE RIVNE REGION”**

**Prepared by:
Anna Kostiuk
4th-year Student,
Specialty 281
Public Administration and Management
Supervisor:
Svitlana Antonova
PhD in Economics, Associate Professor**

Rivne – 2026

RESEARCH AIM AND OBJECTIVES

Research Aim

To investigate the prospects for the implementation of social school entrepreneurship in the Rivne Region and develop practical recommendations for its further development.

Research Objectives

- **To analyze the theoretical foundations of social entrepreneurship and social school entrepreneurship.**
- **To examine the legal and organizational framework in Ukraine.**
- **To assess the readiness of territorial communities for implementation.**
- **To identify key opportunities and barriers.**
- **To develop an organizational model for social school entrepreneurship at the community level.**

RESEARCH OBJECT AND SUBJECT

Research Object

The process of developing social school entrepreneurship within territorial communities.

Research Subject

Theoretical, organizational, and practical foundations of implementing social school entrepreneurship in the territorial communities of the Rivne Region.

THEORETICAL FOUNDATIONS OF SOCIAL SCHOOL ENTREPRENEURSHIP

Social Entrepreneurship

- Combines social impact and business activities
- Creates social value
- Ensures financial sustainability

Social School Entrepreneurship

- Learning by doing
- Development of entrepreneurial competencies
- Solving community challenges

Key idea: Education + Social Impact + Entrepreneurship

INTERNATIONAL AND UKRAINIAN EXPERIENCE

- **Entrepreneurship education in schools**
- **Student-led enterprises and projects**
- **Experiential learning approaches**
- **Cooperation between schools and communities**
- **Development of entrepreneurial competencies**

- **School companies and mini-enterprises**
- **Junior Achievement Ukraine programmes**
- **Social entrepreneurship initiatives in schools**
- **Youth entrepreneurship projects**
- **NGO and youth centre initiatives**

From learning about entrepreneurship to creating real social impact

RESEARCH METHODOLOGY

Research Focus

Readiness and prospects for implementing social school entrepreneurship

Empirical Base

- 1,235 respondents
- 25+ territorial communities
- Students
- Teachers
- School administrators
- Local government representatives
- Community stakeholders

COMMUNITY READINESS FOR SOCIAL SCHOOL ENTREPRENEURSHIP

Community Readiness

READY

of respondents believe
their community is
ready to implement
SSE initiatives

PARTIALLY READY

of respondents believe
their community is
partially ready
to implement SSE

Support for Implementation

98.4%

of respondents support
or potentially support
the creation of social
school enterprises

Participation in Educational Activities

78.4%

of respondents are willing
to participate in training
programs and educational
activities related to SSE

Key Finding: Territorial communities demonstrate strong
support for social school entrepreneurship.

OPPORTUNITIES AND BARRIERS

Opportunities

- ✓ Youth leadership development
- ✓ Entrepreneurial competencies
- ✓ Community engagement
- ✓ Social innovation
- ✓ Practical learning experience

Barriers

- ✗ Limited funding
- ✗ Lack of practical experience
- ✗ Insufficient institutional support
- ✗ Limited time and resources
- ✗ Lack of methodological guidance

“ **Key Principle:
Partnership and Youth
Participation** ”

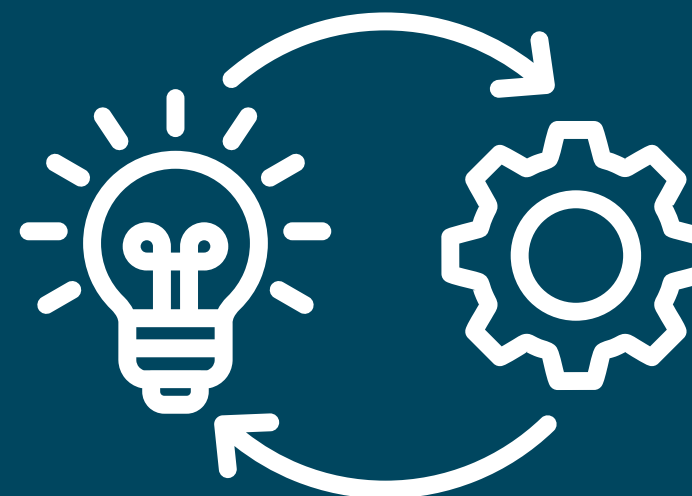
PRACTICAL SIGNIFICANCE OF THE RESEARCH

Research Results

- 1,235 respondents
- 25+ territorial communities

Practical Outcomes

- Assessment of community readiness
- Identification of opportunities and barriers
- Proposed organizational model
- Recommendations for local stakeholders

Implementation Potential

- Schools
- Local governments
- Youth centres
- NGOs
- Territorial communities

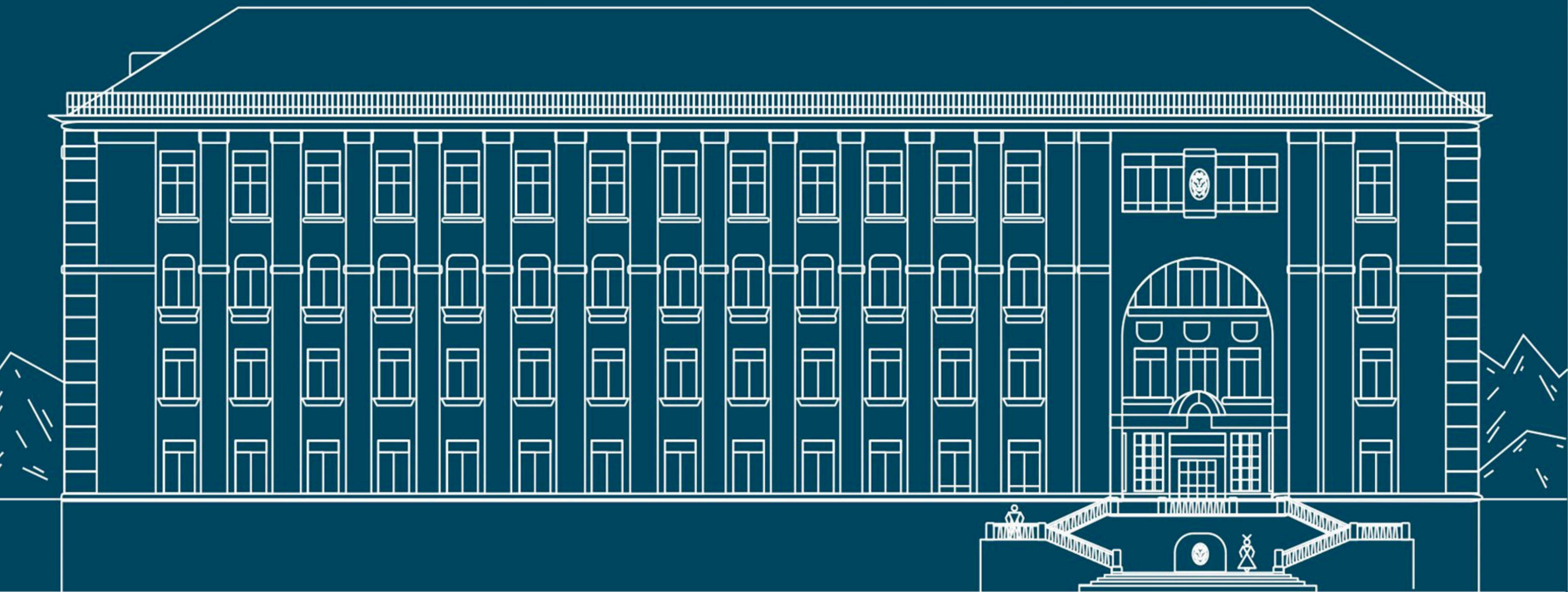
CONCLUSIONS

- ✓ **Social school entrepreneurship has significant development potential in the Rivne Region.**
- ✓ **Territorial communities demonstrate strong support for its implementation.**
- ✓ **Effective cooperation among schools, local governments, NGOs, and youth centres is essential.**
- ✓ **The proposed organizational model can support the implementation and scaling of social school entrepreneurship initiatives.**

Національний університет
водного господарства
та природокористування

ТВОРИ СВОЄ МАЙБУТНЄ З НУВГП!

вул. Соборна, 11, м. Рівне, 33028

+38 (0362) 63-32-09

nuwm.edu.ua

facebook.com/www.nuwm.edu.ua